

**VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH
STUDIÍ, O. P. S., ČESKÉ BUDĚJOVICE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**HORNICKÁ TRADICE PŘÍBRAMI A JEJÍ VLIV NA
KULTURNÍ ROZVOJ MĚSTA**

Autor práce: Veronika Čičatková

Studijní obor: Regionální studia

Forma studia: Prezenční

Vedoucí práce: PhDr. Lenka Havelková, Ph.D.

Katedra: Katedra společenských věd

2013

Prohlašuji ji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s využitím uvedených zdrojů.

Souhlasím, aby byla práce uložena v knihovně Vysoké školy evropských a regionálních studií v Příbrami a zpřístupněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění.

.....

Děkuji vedoucí bakalářské práce PhDr. Lence Havelkové, Ph.D. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce. Také děkuji za vstřícné poskytnutí informací a rozhovorů PaedDr. Josefu Velflovi, řediteli Hornického muzea, RNDr. Marcele Blažkové, ředitelce OA a VOŠ Příbram a starostovi Spolku Prokop Příbram, Ing. Chrudoši Fialovi. Poděkování také patří Čendovi Vávrovi za poskytnutí informací a především za zapůjčení rozsáhlé literatury. V neposlední řadě děkuji všem kantorům, kteří se podíleli na distribuci dotazníků.

Abstrakt

ČIČATKOVÁ, V. *Hornická tradice Příbrami a její vliv na kulturní rozvoj města : bakalářská práce*. České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2013. 66 s. Vedoucí bakalářské práce : PhDr. Lenka Havelková, Ph.D.

Klíčová slova: hornické tradice, hornictví v Příbrami, kulturní rozvoj, hornické muzeum

Bakalářská práce je věnována hornictví v Příbrami a jeho dopadu na kulturní rozvoj města. V úvodní části objasňuje historický kontext příbramského hornictví. V práci jsou zaznamenány důležité mezníky historického vývoje. V praktické části se zaměřuje na povědomí mládeže nejen v otázce historického vývoje hornictví v Příbrami, ale především na povědomí, o udržování hornických tradic v současnosti. Dále analyzuje činnosti hornického spolku Prokop Příbram, které souvisejí především s udržováním hornických tradic a údržbou a provozem dolu Marie na Březových Horách. Závěrečná část práce je věnována zhodnocení, do jaké míry mělo hornictví vliv na kulturní rozvoj města.

Abstract

ČIČATKOVÁ, V. *The Mining Tradition of Příbram and its Influence on the Cultural City Development : Bachelor thesis*. České Budějovice : The College of European and Regional Studies, 66 p. Supervisor : PhDr. Lenka Havelková, Ph.D.

Key words: mining tradition, mining in Příbram, cultural development, mining museum

The thesis is devoted to mining in Příbram and its impact on the cultural development of the city. The introduction explains the historical context of Příbram mining. The work records important landmarks of historical development. The practical part focuses on youth awareness not just in the historical development of mines in Příbram, but especially at awareness concerning the maintenance of mining traditions today. It also analyzes the activities of Mining association Prokop Příbram, mainly related to the maintenance of mining traditions and maintenance and operation of the mine Marie on Březové Hory. The final part concerns the appreciation, how much the mining affected town development.

OBSAH

ÚVOD.....	8
1 CÍLE A METODIKA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	10
2 HISTORICKÝ KONTEXT	12
2.1 Počátky hornictví v Příbrami	12
2.2 Zlatý věk hornictví v 16. století	13
2.2.1 Svobodné královské horní město	14
2.2.2 Dolování na Březových Horách	16
2.3 Rozvoj od 18. století do 19. století.....	17
2.4 19. století.....	19
2.4.1 Březové Hory	20
2.4.2 Březohorská důlní katastrofa	21
2.4.3 Hornické nepokoje po roce 1892	24
2.4.4 Hornické školy v Příbrami.....	26
2.5 20. století.....	30
2.5.1 Uranové doly.....	32
3 HORNICKÁ TRADICE	35
3.1 Hornická symbolika	36
3.1.1 Skok přes kůži.....	36
3.1.2 Hornická hymna	37
3.1.3 Hornické oděvy 60. let 19. století	38
3.1.4 Prokopská pout'	40
3.1.5 Hornická kapela	40
3.2 Osobnosti	41
3.3 Odras života horníků za první republiky v dobovém tisku	43
3.4 Organizace udržující hornické tradice	44

3.4.1	Hornické muzeum	44
3.4.2	Spolek Prokop Příbram.....	47
3.4.3	Cech příbramských horníků a hutníků	49
4	DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ.....	51
4.1	Charakteristika dotazníkového šetření	51
4.2	Výsledky šetření podle stupně vzdělání	51
4.3	Výsledky šetření podle pohlaví.....	53
4.4	Celkový souhrn šetření	53
	ZÁVĚR	59
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	61
	SEZNAM GRAFŮ, OBRÁZKŮ A TABULEK.....	65
	SEZNAM PŘÍLOH	66

ÚVOD

Hornictví neodmyslitelně patří do příbramské historie, je její nedílnou součástí, a proto se bude bakalářská práce věnovat hornické tradici v Příbrami a jejím vlivům na kulturní rozvoj města.

Hornická tradice na Příbramsku patřila v minulosti mezi nejsilnější a nejstarší. Stmelovala horníky, jejich rodiny i obyvatele okolních obcí. Hornictví totiž nebyla jenom práce, ale především celý životní styl. Horníkům se dostávalo kvalitního vzdělání na vysoké škole, která byla pro tyto účely zřízena. Vznikla hornická móda. Vyprávěly se nejrůznější pohádky. Dochovaly se hornické písně. V neposlední řadě byla významná i hornická symbolika, která zpracovávala hornická kladívka (fajslíky, šlígle), hornické hole (švancary), hornický pozdrav „Zdař Bůh“, hornické lampy, permoníky, hornický humor, hornický slang, hornickou uniformu a mnoho dalších. Hornictví byla tedy profese, která pronikla do všech oblastí života horníka.

Bakalářská práce nastiňuje historický vývoj v kontextu hornické činnosti ve městě i v jeho okolí od dob, kdy se v Příbrami začalo těžit stříbro, přes období, kdy bylo Příbrami uděleno privilegium královského horního města, také přes největší důlní katastrofu, přes období založení Vysoké školy báňské, až po dobu, kdy se v Příbrami těžil uran a následný úpadek důlní činnosti.

Po zmapování historického vývoje se zaměříme na hornickou tradici v současnosti. Zjistíme, zda hornické tradice postupem času neupadly tak jako samotné hornictví v Příbrami a jestli se doposud nějaké tradice udržují, případně, kdo se zaslouhuje a podílí na jejich udržování. Samozřejmě se práce věnuje také hornickému muzeu, které v současné době nabízí jízdu hornickým vláčkem po povrchu i podzemím, jízdu po skluzavce k obřímu vodnímu kolu, což je lákadlem pro malé návštěvníky, dále pak prohlídky několika kilometrů štol, fárání výtahem, seznámení s unikátními parními těžními stroji a havířským folklorem či rozsáhlou sbírkou minerálů. Hornické muzeum nemá pouze sbírky z historie hornictví a hutnictví, ale také rozsáhlé sbírky geologické, petrografické, botanické, etnografické, numismatické, militaria a mnoho dalších. Dále také nesmíme opomenout velice záslužnou činnost občanského sdružení, Spolku Prokop Příbram, které od svého vzniku organizuje aktivity spojené s hornickou tradicí. Spolek Prokop si klade za hlavní cíl obnovu, udržování a ochranu památek spojených s montánní činností a jejich dokumentaci.

Společnost i kulturní život v Příbrami byl značně ovlivněn příchodem horníků z cizích zemí například z Německa, Slovenska a Maďarska za prací. Tento vliv se promítá až do současnosti, neboť se tu mnoho z nich usadilo natrvalo. Jak je výše uvedeno, byla zřízena Vysoká škola báňská. V souvislosti s uranovým průmyslem byl za socialismu vybudován komplex Závodní ústav Národního zdraví (nemocnice ZúNz). Pro horníky se stavěla sídliště a sportovní zařízení a mnoho jiných. Není proto divu, že hornická tradice v příbramském regionu patří ke klíčovým faktorům rozvoje města i celého regionu, a lze tvrdit, že se dodnes do značné míry obyvatel města Příbrami přímo týká, avšak často jí není věnována dostatečná pozornost, a proto se bakalářská práce zaměřuje především na příbramskou mládež, která by měla být více informována o hornické historii v Příbrami vzhledem k tomu, že se jedná o město, ve kterém se narodili, bydlí nebo jen studují. O neinformovanosti a nízkém zájmu příbramských dětí svědčí i fakt, že je v rámci Spolku Prokop zřízen dětský odbor tzv. Družina permoníků pro děti do 15 let, která je v současné době neaktivní z důvodu nedostatečného počtu členů.

1 CÍLE A METODIKA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Bakalářská práce si klade jako hlavní cíl zhodnotit, jakou měrou se hornická tradice města Příbrami promítá do současnosti, jaký je tedy její kulturní vliv na město. Jedním z dílčích cílů je vyhodnocení klíčových momentů v historickém a kulturním rozvoji města. V praktické části se pak bude bakalářská práce zabývat popsáním a následným zhodnocením povědomí o hornické tradici u příbramské mládeže. Na závěr navrhne možnosti podpory a propagace hornické tradice.

Jak už bylo řečeno v úvodu, patří hornická tradice v příbramském regionu ke klíčovým faktorům rozvoje města i celého regionu. Při zpracovávání práce využijeme metodu faktografické analýzy odborné literatury a nejrůznějších dokumentů spojených s hornictvím v regionu. V tom spočívá nejen návštěva studovny v knihovně Jana Drdy, ale také návštěva Státního okresního archivu v Příbrami a Hornického muzea.

Další metodou, prostřednictvím které bude zjišťována informovanost příbramské mládeže o hornické tradici, bude dotazníkové šetření, jehož cílem je zjistit, jaký má mládež vztah k hornické tradici, zda navštěvují hornické muzeum nebo akce pořádané Spolkem Prokop, zda je pro ně vůbec důležité znát historický kontext spojený s hornickou tradicí města, zda je ve školách věnována dostatečná pozornost obeznámení dětí s hornickou historií v Příbrami nebo zda by děti uvítaly ve školách pořádání besed na toto téma. Z toho pak dále vyplývá otázka, zda by byly školy schopné a ochotné spolupracovat například se Spolkem Prokop, který aktivně udržuje hornické tradice a organizuje akce související s hornictvím. V položených rozhovorech s ředitelem Hornického muzea, starostou Spolku Prokop Příbrama a jednotlivých škol či dalšími odborníky zjistíme současné možnosti propagace a podporu hornictví.

V průběhu tvorby bakalářské práce se také zaměříme na pravdivost stanovených hypotéz. Vyvracet či potvrzovat je budeme v praktické části zejména na základě provedeného dotazníkového šetření. Jedna z hypotéz lze charakterizovat následovně. Odráží se snaha občanských sdružení na povědomí mládeže o hornické tradici? A je mládež dostatečně informovaná o hornických spolcích působících ve městě? Další hypotéza naznačuje, že děti nenavštěvují hornické muzeum nebo akce spojené s hornickými tradice sami, ale spíše ve společnosti rodičů nebo se školou. Myslíme si, že je hornické muzeum je také jedním z míst, kam zamíří zahraniční turisté, nebo turisté z různých koutů České republiky. Domníváme se,

že se také prokáže, že by se ve školách mělo více dbát na výuku vlastního regionu, než je tomu doposud. S tím souvisí myšlenka zavedení tématicky zaměřených besed s odborníky na školách v rámci zvýšení propagace hornického odkazu, ale i propagace samotných hornických spolků a akcí jimi pořádanými.

2 HISTORICKÝ KONTEXT

V této kapitole se budeme věnovat především zachycení stěžejních okamžiků v minulosti hornictví v Příbrami, které pozitivně ovlivnily jeho rozvoj nebo naopak zapříčinily jeho úpadek. Než se Březové Hory staly částí Příbrami, tedy roku 1953, musíme k nim přistupovat jako k samostatné jednotce, v níž se s těžbou stříbra začalo již koncem 13. století.

2.1 Počátky hornictví v Příbrami

První těžba stříbra v okolí Příbrami se datuje 700–400 let př. n. l. Rozvoj těžby železné rudy byl zaznamenán 400–100 let př. n. l. První dobývání stříbronosných dolů na Příbramsku je tedy přisuzováno starým Keltům, kteří také rýžovali zlato na Litavce v oblasti mezi Bohutínem a Trhovými Dušníky. Znamý geolog František Pošepný se domníval, že při rýžování narazili na stříbronosné žíly, protože rýže u Bohutína šly až na pevnou horninu a z nich vycházely na povrch stříbronosné žíly.¹

První písemná známka o Příbrami pochází z roku 1216, to potvrzuje dochovaná listina [Obr. 1 v obrazové příloze], která je k nahlédnutí v expozici hornického muzea s názvem „Z dějin příbramského hornictví“. Přesně se jedná o datum 30. 6. 1216, kdy pražské biskupství (biskup Ondřej) koupilo od opata premonstrátského kláštera v Teplé, Hroznaty, statek Příbram za 300 hřiven stříbra.²

V září 1300 byl králem Václavem II. v Kutné Hoře vydán nejstarší horní zákon, ve kterém byly zakotveny pracovní, sociální, báňsko-správní i bezpečnostní předpisy pro hlubinné doly. S menšími úpravami platil v Českém království až do roku 1854. Toho roku začal platit nový Všeobecný horní zákon.³

Dobývání popisují listiny dochované ze 14. století, ale chybí v nich umístění dolů a hutě. První písemná známka o dolování na Příbramsku – dokument o zdejší hutí a dolech pochází z 21. dubna 1311 [Obr. 2 v obrazové příloze], kdy Konrád z Příbrami se syny Jindřichem a Mikulášem darovali hut' pražskému biskupovi Janu IV. Roku 1330 dal příbramský měšťan Mikuláš de Neushouen desetinu svých výnosů z dolování zbraslavskému klášteru. A o deset let později propůjčil kutnohorský mincmistr Thomlinus Welflinů doly zvané na Neufangu u Blahutova mlýna. Nebylo však jisté, zda se ve zmíněném dokumentu

¹ *Historie dobývání na Příbramsku*. [online]. Články o hornictví: Řimbaba, 2011 [cit. 2012-09-10]. Dostupné z [www: <http://www.rimbaba.cz/index.php/clanky-o-hornictvi/40-historie-dobyvani-na-pribramsku>](http://www.rimbaba.cz/index.php/clanky-o-hornictvi/40-historie-dobyvani-na-pribramsku).

² KNÍŽEK, M. *Historie hornictví Příbramského regionu* [online]. Gweb, 2004 [cit. 2012-09-08]. Dostupné z [www: <http://www.gweb.cz/clanky/clanek-45/>](http://www.gweb.cz/clanky/clanek-45/).

³ ČÁKA, J. *Podbrdskem od městečka k městu*. Praha, 2001, s. 212.

hovořilo o rudě železné, nebo o stříbře. O 19 let později se potvrdila těžba stříbra. Pak se o dolování na Příbramsku dozvídáme až kolem 16. století. To dokazuje, že v předhusitských dobách zde nebyla těžba drahých kovů zvláště významná.⁴

Prosperitu, která nepochybně souvisela s postupným rozvíjením hornictví, dokazuje údaj z roku 1379, podle kterého bylo na území tehdejší Příbrami 77 usedlostí, 30 hospod a mnoho dalších. Od 15. století se Příbram označuje jako město. K tomu přispěly i důležité výsady, kterých se Příbrami dostalo. Mezi takové patřila privilegia z roku 1406, jejichž udělením dal Pražský arcibiskup Zbyněk Zajíc z Házmburku Příbramským privilegium na jejich práva a povinnosti, neboť do této doby žádné neměli. Toto privilegium potvrdil roku 1497 Vladislav II. Jagellonský a rozšířil je o privilegium pořádání výročního trhu, svobodné várky a čepování piva.⁵

2.2 Zlatý věk hornictví v 16. století

V roce 1525 udělil zástavní držitel příbramského panství Jindřich Pešík z Komárova příbramským horníkům jáchymovský horní řád (viz str. 15) a určil, co mu z těžby připadne. Dále dostali příbramští horníci právo volně obchodovat. První horníci byli německého původu z Kutnohoří a byli do Příbrami často zvaní. O rok později potvrdil Jan z Vitence privilegia Jindřicha Pešíka z Komárova. Dále si mohli obyvatelé brát dřevo na stavby obydlí a dolů z panského lesa. Slíbil, že až se hustě zalidní místo, kde se staví domy, bude Příbram povýšena na svobodné horní město.⁶

V nejnýnosnějších letech bylo do pražské mincovny odváženo až dva tisíce hřiven stříbra ročně, což pro představu odpovídalo zhruba půl tuně. Toto „zlaté“ období však neznamenovalo pro město žádné větší změny. Největší význam měla skupina žil na Březových Horách, kterých bylo přes čtyřicet, a směrem do hloubky jejich počet klesal. Žíly byly sledovány do hloubky patnácti set metrů. Velmi dobře hornicky prozkoumaná byla také stará Příbram. Příbram si po celé 16. století zachovala ráz rustikálního města. Toho byli příčinou samotní, chamtiví, zástavní držitelé panství, kteří utlačovali obyvatele Příbrami a vůbec nedbali na blaho obyvatel. Nejhorší období nastalo, když byla Příbram v držení Kateřiny z Lokšan. Spory mezi obyvateli a vrchností řešil sám císař, bohužel měly za následek vyplnění příbramského zámku, který Kateřina obývala, a odliv německých horníků zpět do

---

⁴ ČÁKA, J. *Podbrdskem od městečka k městu*. Praha, 2001, s. 212.

⁵ KUČA, K. *Města městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku*. Praha, 2004. s. 194.

⁶ KUČA, K. *Města městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku*. Praha, 2004. s. 194.

Krušných hor. Kateřina z Lokšan neváhala při náznacích odporu zavřít celou městskou radu do vězení.⁷

I přesto, že se o pozdvižení hornictví v následujících čtyřech letech zasloužil císař Ferdinand I. vydáním nových výsad v oblasti hornictví, vznikaly po celé 16. století hornické bouře, v nichž se nespokojení horníci bouřili proti bídě, která je sužovala. Příbram byla v roce 1583 postižena morem, který vyhubil téměř třetinu obyvatelstva. V té době se na čas dolovat přestalo a těžba byla obnovena roku 1691 na hluboké štole Matky Boží v nynější Březnické ulici.⁸

2.2.1 Svobodné královské horní město

Pravděpodobně nejdůležitější zlom 16. století nastal 20. listopadu 1579, kdy Ferdinand II. vydal horní řád pro město a povýšil Příbram na svobodné královské horní město tj. poddanské město patřící českému králi za podmínky, že výtěžky z těžby půjdou na další rozvoj hornictví a především na rozvoj hornického podnikání [Obr. 3 v obrazové příloze]. Příbram dokonče dostala od panovníka správu nad příbramskými doly. Tato privilegia měla především za úkol pozvednout hornictví, které tou dobou začalo upadat. Bohužel se tento úmysl nepodařilo naplnit, protože ložiska stříbra byla v mělkých polohách vyčerpána a k proniknutí do hlubších poloh nestačila ani tehdejší technika ani finanční prostředky. Velkou roli v tom také sehráli nespokojení horníci.⁹

„Samotné privilegium udělené Ferdinandem II. bylo velmi rozsáhlé. Podrobně jsou v něm ve 22 člancích popsána veškerá práva a svobody města Příbrami a Lazce, který k Příbrami náleží. Například ukládá, že horníci nebudou odváděni do vojska, mohou vlastnit a dědit majetek, mohou se s ním přestěhovat do jiných měst, nebo naopak se můžou přistěhovat do Příbrami.“¹⁰ „Privilegium znovu potvrzovala právo na zřízení hradeb kolem města, bohužel ho Příbram, zřejmě pro nedostatek prostředků nedokázala realizovat. Naopak bylo patrné zlepšení právního postavení oproti minulosti a Příbram ho utvrdila používáním svého pečetního znamení jako městského znaku.“¹¹

⁷ ČÁKA, J. *Podbrdskem od městečka k městu*. Praha, 2001, s. 214.

⁸ ČÁKA, J. *Podbrdskem od městečka k městu*. Praha, 2001, s. 212.

⁹ ČÁKA, J. *Podbrdskem od městečka k městu*. Praha, 2001, s. 214.

¹⁰ PODLAHA, J. *Velká výročí města Příbramě z renesanční doby v Čechách*. Toulky příbramskou historií [online]. *Quido*, 2013 [cit. 2012-09-10]. Dostupné z [www: <http://www.quido.cz/historie/historie_373.html>](http://www.quido.cz/historie/historie_373.html)

¹¹ KOPIČKOVÁ, B. Privilegia města Příbramě. *Vlastivědný sborník Podbrdská*. Příbram, 1977, s. 62-63.

Území Příbrami se zmenšilo, když byla Svatá Hora zproštěna z městských pravomocí a předána do majetku jezuitského řádu. Na druhou stranu se teoreticky zvětšilo o hornickou osadu Březové Hory. Březové Hory byly vedeny v oficiálních písemnostech jako předměstí Příbrami. Prakticky si však osada dokázala svoji nezávislost ubránit až do konce 18. století.

- Jáchymovský horní řád

Jáchymovský horní řád patřil k významným hornickým dokumentům, který sloužil k zachování práva těžařů, při ohlášení nálezů ložiska. Zaručoval nálezci po písemném ohlášení hornistovi přednostní právo na propůjčení důlní míry. To však neznamenalo nárok na oprávnění k dolování. Odkrytí žíly a zjištění její dobytelnosti se mělo provést do 14 dnů od ohlášení nálezů.¹² Pojí se s ním direktivní princip, což znamená řízení báňského podnikání úředníky regálního pána. Rudu těžili nejprve drobní podnikatelé z německých měst. Příslušníci české šlechty začali těžit až později.¹³

Také v něm byl poprvé předepsán způsob jak rudu dobývat. Hornistr měl právo zakázat dolování nevhodným způsobem, dále také stanovil počet havířů pro jednotlivé čelby. Mohl potrestat ty, kteří nechali zavalit důlní chodby, opouštěli čelby nebo se dopouštěli přestupků proti předpisům. Jáchymovský horní řád předepisoval předkládání čtvrtletních výkazů o zisku a ztrátách na podílech dolů.¹⁴

Je zajímavé, že Příbram přijala německý horní řád, když už například v Jihlavě platil český horní řád. Stalo se tak na apel německých horníků, kterých bylo v Příbrami bezpočet. Od té doby se i veškeré horní knihy psaly německy. První zápisy prováděl horní písař Matyáš Böhm. Zápisy se do horních knih prováděly až do roku 1707. Jeho i další listiny chronologicky seřadil báňský archivář František Brummeisen v roce 1899 a dal vzniknout třídílnému „Bergbuchu“, který je nyní umístěn ve Státním ústředním archivu v Praze. První část je vymezena roky 1527–1553, druhá 1555–1600 a třetí 1549–1657.¹⁵

---

¹² *Všeobecné dějiny dolování rud v Jáchymově* [online]. Historie hornictví, 2013 [cit. 2012-09-10]. Dostupné z [www: <http://www.hornictvi.info/histor/lokality/jachym/JACHYM3.htm>](http://www.hornictvi.info/histor/lokality/jachym/JACHYM3.htm).

¹³ KOŘAN, J. K dějinám příbramského dolování v 16. a 18. století. *Vlastivědný sborník Podbrdská*. Příbram, 1971, s. 110.

¹⁴ *Všeobecné dějiny dolování rud v Jáchymově* [online]. Historie hornictví, 2013 [cit. 2012-09-10]. Dostupné z [www: <http://www.hornictvi.info/histor/lokality/jachym/JACHYM3.htm>](http://www.hornictvi.info/histor/lokality/jachym/JACHYM3.htm).

¹⁵ *Historie dobývání na Příbramsku* [online]. Články o hornictví: Řimbaba, 2011 [cit. 2012-09-10]. Dostupné z [www: <http://www.rimbaba.cz/index.php/clanky-o-hornictvi/40-historie-dobyvani-na-pribramsku>](http://www.rimbaba.cz/index.php/clanky-o-hornictvi/40-historie-dobyvani-na-pribramsku).

- 17. století

„V 17. století nelze o báňském podnikání mluvit. Šlo jen o pokusy, které prováděla příbramská obec, aby neztratila práva horního města. Tak v letech 1610–1624 udržovala v provozu důl Bohaté útěchy u Obecnice, pak 40 let kutala na strachenské a Zaječí žíle a v letech 1665–1675 se vrátila na Bohatou útěchu.“¹⁶ Rozvoj města přerušila ve všech oblastech třicetiletá válka. Příbram byla vydrancována hned roku 1620 a v následujících letech ještě několikrát. Po válce se dřívější práva vztahovala pouze na katolíky a lidé s jiným vyznáním měli vstup do města zakázán.

Inovaci přinesl do Příbrami až hormistr Jakub Büttner roku 1690, protože byl na mnohem vyšší odborné úrovni než jeho předchůdci.¹⁷

2.2.2 Dolování na Březových Horách

Na rozvoji výtěžků z dolování na Březových Horách závisel přímo úměrně rozvoj i úpadek dolů v okolí Příbrami. Nejstarší horní kniha datuje provoz dolů před rokem 1527. Jedná se o doly Tovaryšského, sv. Jana Křtitele, Mariánského, Veselého rytířstva, Nejsvětější trojice, sv. Purkharta, důl Lezců za Husem, Matky Boží, Uhelna, Zlatý kříž, Flaška, sv. Kryštofa a další. To jen dokazuje, že Březové Hory byly stříbrnosnou pokladnicí.¹⁸

Po roce 1527 vznikla na Březových Horách hornická osada obývaná Němci z Krušnohoří. Zatímco byly začátkem 16. století příbramští horníci organizováni v bratrstvu tzv. Knappschaftu, které mělo hormistra a přísežné a jež užívalo i vlastního pečetního znaku [Obr. 4 v obrazové příloze], tak březohorská osada vytvořila vlastní organizaci, v jejímž čele stál rychtář a tři konšelé a začali se nazývat Knappšaft vrchu Březového. Časem si opatřili písáře, začali s psaním knih a převzali i pečetidlo horního bratrstva. Tímto se ze stavovské organizace stala organizace hlásící se k hormistru respektive k hornímu řádu, jako ke své vrchnosti, která spravovala obecní záležitosti přesto, že tyto záležitosti měly být spravovány městem. V důsledku kompetenčních sporů, ke kterým docházelo, bylo Březovým Horám odebráno jak pečetidlo, tak úřední knihy. Tento spor ukončil mincmistr vymezením přesných kompetencí roku 1760. Městu přiznal pravomoc nad horními úředníky a horníky v civilních

¹⁶ KOŘAN, J. K dějinám příbramského dolování v 16. a 18. století. *Vlastivědný sborník Podbrdská*. Příbram, 1971, s. 116.

¹⁷ KOŘAN, J. K dějinám příbramského dolování v 16. a 18. století. *Vlastivědný sborník Podbrdská*. Příbram, 1971, s. 110.

¹⁸ *Historie dobývání na Příbramsku* [online]. Články o hornictví: Řimbaba, 2011 [cit. 2012-09-10]. Dostupné z [www: <http://www.rimbaba.cz/index.php/clanky-o-hornictvi/40-historie-dobyvani-na-pribramsku>](http://www.rimbaba.cz/index.php/clanky-o-hornictvi/40-historie-dobyvani-na-pribramsku).

věcech. Horní úřad měl naproti tomu vykonávat civilní jurisdikci nad horníky, kteří nejsou měšťané nebo poddaní Příbrami. To se vztahovalo právě na obyvatele Březových Hor.

Stříbro získané ze stříbronosné žíly Marie Pomocnice se tavilo v příbramské huti. Huť byla ale zastaralá a mnoho stříbra unikalo při dlouhém pražení rudy komínem, a tak byla huť zastavena a vytěžená ruda se vozila do Kutné Hory a vzniklé stříbro se odváželo zpět do Příbrami. Tento proces byl značně nebezpečný a finančně nákladný, dolování se prodražilo a některé doly musely být zavřeny. Situace nebyla příznivá ani kolem roku 1553. Cechy provádějící dolování byly zadlužené a na některých dolech se ani nevyplácela mzda.¹⁹

2.3 Rozvoj od 18. století do 19. století

Město se vzpamatovávalo ze třicetileté války až do konce 17. století. Příbram sice zůstala královským horním městem, ale těžba stříbra byla minimální. Naopak s koncem 17. století začala převažovat těžba železné rudy. V roce 1689 byl v Příbrami založen královský horní úřad pro horní města Příbram, Jílové u Prahy a Nový Knín. 18. století bylo pro město vůbec dobou největšího rozkvetu, samozřejmě hornictví nevyjímaje. Nelze opomenout, že se svatohorský chrám dostavěný zhruba v roce 1675 stal díky jezuitské propagaci nejvyhledávanějším poutním místem, a že ze Svaté Hory začaly postupně těžit různé živnosti, protože se stala pro město hospodářsky velmi prospěšnou. Město začalo v hornictví samo podnikat, když roku 1704 byla do provozu uvedena vysoká pec, ke které patřily tři zkujňovací hamry. V roce 1712 byla v Podskalí zaražena Matějská štola, která byla zdrojem železné rudy pro příbramskou huť. I ráz města zaznamenal určité změny. Na náměstí vyrůstaly složité, rozložené domy se štíty a podloubím. Následně si Příbram mohla dovolit přikoupit Trhové Dušníky. Netrvalo ale dlouho a opět město zpustošila válka, když se sousedé Rakouské říše snažili z trůnu svrhnout Marii Terezii. Nejhorší období bylo v roce 1751, kdy byla Příbram vydrancována Pruským vojskem. Železářské podniky, kterým se do této dobře dařilo, zanikly a celé město bylo zadlužené. Další pohromou pro znovu se stabilizující Příbram byl mor, který přišel o dvacet let později, a většina obyvatelstva mu podlehl.²⁰

---

¹⁹ *Historie dobývání na Příbramsku* [online]. Články o hornictví: Řimbaba, 2011 [cit. 2012-09-10]. Dostupné z [www: <http://www.rimbaba.cz/index.php/clanky-o-hornictvi/40-historie-dobyvani-na-pribramsku>](http://www.rimbaba.cz/index.php/clanky-o-hornictvi/40-historie-dobyvani-na-pribramsku).

²⁰ ČÁKA, J. *Podbrdskem od městečka k městu*. Praha, 2001, s. 216-218.

Obrat k lepšímu znamenal znovuvzkříšení stříbrných dolů na konci 18. století. Začala se znovu objevovat nová ložiska stříbrné rudy a hloubit nové jámy a Příbram se znovu stala důležitým hornickým centrem. Zejména na Březových Horách bylo vyhloubeno několik nových jam. Například na podmět generálního horního mistra Jana Antonína Alise byl 11. října 1779 zaražen důl sv. Vojtěcha na Březových Horách, což znamenalo zahájení nejlepšího období v historii příbramského dolování. O deset let později byla zaražena na Březových Horách Anenská jáma. Tato renesance stříbrného hornictví neznamovala jen příliv horníků zejména německé národnosti, kteří hledali obživu, ale zaznamenala i vysoký růst počtu domů jak na Březových Horách, tak v Příbrami. Jejich počet se zhruba v rozmezí padesáti let zdvojnásobil. Roku 1781 vešel v platnost patent Josefa II., který upravil organizaci horních soudů. S tímto patentem souviselo vydání nového soudního řádu. Dále zde byl zřízen horní soud.

Uvedená tabulka souvisí s ražením štol Karla Boromejského a její ekonomickou situací. Toto období končí roku 1779, kdy bylo rozhodnuto o založení dolu Vojtěch. V období trvalé ztrátovosti se nacházejí i úseky prosperity zejména v letech 1736–1748.²¹

---

²¹ KOŘAN, J. K dějinám příbramského dolování v 16. a 18. století. *Vlastivědný sborník Podbrdská*. Příbram, 1971, s. 110.

Tabulka č. 1: Trvalá ztrátovost báňského podnikání Karloboromejského těžářstva²²

Trvalá ztrátovost báňského podnikání Karloboromejského těžářstva						
Rok	Stav dělníků	vyrobena stříbra v kg	vyrobena olova a klejtu q	příjem	vydání	zisk
1708-25						-21186,24
1726		109		10060,1	6340,1	3720
1727	50			3448,19	5405,55	-1957,36
1728				10477,33	7631	2846,33
1729				4111,24	6748,32	-2637,08
1730				2266,05	4623,24	-2357,19
1731				3457,21	4646,53	-1189,32
1732		59,9	25	4956,52	6340,1	-1383,58
1733				1270,41	1006,49	263,92
1734		105,2	82,7	8844,58	10334,32	-1489,74
1735		156,8	139,6			0
1736		184,3	166,7	16419,01	12110,41	4308,6
1737		204,7	433,9	19244,44	11896,56	7347,88
1738	100	269,5	228,6	22555,22	12623,49	9931,73
1739		204,9	183,2	18077,09	13364,3	4712,79
1740		196,7	255,3	18105,36	12372,4	5732,96
1747	82	94,4	115,6	9143,09	7893,42	1249,67
1750		52,6	31,9	4552,48	8490,1	-3937,62
1751	63	48,3	110,4	5827,31	13606,31	-7779
1755	94	136,4	132,7	13075,45	12661,21	414,24
1757	130	102,4	123	10025,27	11418,24	-1392,97
1758	102	164	148,4	16355,31	12667,24	3688,07
1760		152,5	300,1	18262,59	11367,41	6895,18
1763	60	35,8	76,1	3664,48	4670,23	-1005,75
1770		52	31,9			-1650
1780		158,8	203	16947,55	26552,3	-9604,75

2.4 19. století

Začátkem 19. století byl v Příbrami zřízen vrchní horní úřad. V těchto institucích se rychle uchytila němčina. Němčinou se brzy vyučovalo i na školách. Příbram měnila svoji podobu a snažila se přiblížit větším městům. V první polovině 19. století bylo nejvýznamnější budovou pozdě empírové báňské ředitelství, k němuž v 60. letech přibýlo množství dalších veřejných budov jako například další budovy báňské akademie, reálka a gymnázium či dívčí škola.

²² KOŘAN, J. K dějinám příbramského dolování v 16. a 18. století. *Vlastivědný sborník Podbrdská*. Příbram, 1971, s. 120-121.

Převratnou inovaci v technologiích přineslo zavedení parního stroje, který se výrazně podepsal na produkci příbramské huti. Nebývalý byl také zájem o rozvoj hutní chemie. Díky tomu se mohly zkvalitňovat postupy v hutnictví. Začátkem šedesátých let bylo vystavěno osm vysokých pecí, které měly vliv na nárůst výroby, ale souvisely i s teorií tavení rud. K příbramskému rozvoji přispěla v poslední třetině 19. století i výstavba továrny na výrobu sukna a hornických stejnokrojů pro celé Rakousko-Uhersko. Významný byl také rok 1856, ve kterém zde vznikla Státní továrna na drátěná lana.²³ Dále byla v Příbrami zřízena sklárna, provazárna, dvě strojírní na železniční dopravu, drezíny a hospodářské stroje. Domácí výroba poutního zboží byla pro velký ruch na Sváté Hoře nahrazena továrnou, která nabízela podobný sortiment, a tak výrobky řezbářů a rourníků skončily v městském muzeu, které bylo založeno roku 1886. To vše mělo velmi pozitivní dopad na příbramský hospodářský i kulturní rozvoj. Nezaměstnanost byla malá, Příbram celkově prosperovala a neustále se industrializovala a urbanizovala.²⁴

2.4.1 Březové Hory

Přelom 18. a 19. století byl pro Březové Hory obdobím největší slávy, kdy bylo postupně zaraženo pět hlubinných dolů. Ohromný byl i objem vytěženého stříbra, který dosahoval přes 97 % jeho těžby v celé monarchii. Na základě toho se staly největším producentem stříbra v Evropě. Poté, co ztratily Březové Hory koncem 18. století svoji nezávislost, dokázaly se roku 1857 osamostatnit. V roce 1897 obdržely titul královského horního města od císaře Františka Josefa I. navzdory faktu, že klesal počet horníků a s nimi i objem výroby. O rok později byl udělen Březovým Horám oficiální městský znak, přestože už od 16. století užívala obec neschváleného znaku (typáře příbramského hornického bratrstva) se zkříženými hornickými kladívky a srpkem přibývajícího měsíce.

V 19. století se ve velké míře stále zarážely doly. V roce 1813 byl zaražen důl Císaře Františka I. na Březových Horách, který od vzniku Československa známe jako Ševčínský, v jehož areálu jsou dnes hlavní prostory hornického muzea, které bylo otevřeno v roce 1978. O devět let později bylo zahájeno hloubení dalšího známého dolu, dolu Marie, taktéž na Březových Horách. Březohorský důl Prokop byl zaražen roku 1832. A jedenáct let na to byl zaražen důl Řimbaba u Bohutína, v té době Boží Požehnutí.

---

²³ VELFL, J. *Příbram*. Praha, 2010, s. 18-19.

²⁴ KUČA, K. *Města městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku*. Praha, 2004, s. 199-201.

V důsledku takového rozmachu těžby musel být tehdejší báňský závod rozdělen do tří skupin. V první skupině byly doly na Drkolnově a v Bohutíně, ve druhé doly Vojtěšský a Mariánský a v poslední doly Anenský a Prokopský. Každá skupina měla svého vlastního báňského správce. Vydáním dvorského dekretu z konce dubna roku 1884 bylo požadováno zřízení hornické nemocnice na Březových Horách s minimálně patnácti lůžky. Světového prvenství bylo dosaženo 8. května 1875 na dole Vojtěch dosažením hloubky jednoho tisíce metrů na třicátém patře na jednom laně. Na počest takového úspěchu zde zorganizoval zdejší hlavní horní úřad ve dnech 13.–15. září téhož roku oslavy celostátního významu s mezinárodní účastí.²⁵

Březové Hory byly opět připojeny k Příbrami v roce 1953. Dnes tvoří vzácnou část Příbrami, neboť se zde zachoval starobylý ráz horního města, s množstvím historických šachet a havířských chalup. Březové Hory by měly při přísném památkářském, architektonickém a urbanistickém dohledu potenciál stát se hodnotou evropského formátu.²⁶

2.4.2 Březohorská důlní katastrofa

K největší důlní katastrofě na světě došlo ve své době právě na dolu Marie na Březových Horách v úterý 31. května 1892. Příčinou požáru bylo zřejmě hrubé porušení podmínek bezpečnosti práce. Důsledky této tragédie byly fatální. Katastrofa si vyžádala 319 lidských životů. Zanechala po sobě 286 vdov a téměř jeden tisíc sirotků. Dodnes zůstala největší tragédií ve střední Evropě. Na základě níže uvedeného projevu²⁷, který připravil Jaroslav Korbel, člen spolku Prokop, k pietnímu shromáždění k 117. výročí důlní katastrofy v roce 2009, si objasníme, jak k této tragédii došlo.

„Bylo teplé úterý 31. května 1892. Blížilo se poledne, děti se učily na obecné a měšťanské škole a horníci pomalu přicházeli k dolům, aby nastoupili na odpolední směnu. Nikdo v té době netušil, že hluboko pod zemí se začínají psát první řádky nejsmutnější kapitoly historie dolování na Březových Horách.

Na dvacátém devátém patře dolu Marie čtyři havíři končili svoji práci a chystali vystoupit stoupacím strojem na povrch. Jeden z nich si vyčistil olejový kahanec a vyměnil

---

²⁵ VELFL, J. *Příbram*. Praha, 2010, s. 18.

²⁶ ČÁKA, J. *Březové hory, Kráčím starou Příbrami*. Příbram, 1998, s. 70.

²⁷ KORBEL, J. *Důlní katastrofa 31. května 1892* [online]. Spolek Prokop, 2009 [cit. 2012-10-10]. Dostupné z [www: <http://www.spolek-prokop-pribram.cz/katastrofa.html>](http://www.spolek-prokop-pribram.cz/katastrofa.html).

knot. Starý rozžhavený zbytek starého knotu odhodil a ten zapadl do sklípku. Tragédie měla svůj počátek.

Zatím, co horníci z ranní směny se pomalu rozcházeli po poledni domů, jejich kamarádi z druhé směny sestupovali do hlubin za svojí obživou. Požár, vzniklý od odhozeného knotu, byl zaznamenán až v jednu hodinu odpoledne, což znemožnilo včas varovat horníky, kteří pracovali v tisícimetrové hloubce. Dým z požáru dolu Marie však nestoupal šachtou vzhůru, ale šířil se postupně podzemními prostorami a pronikal do dalších důlních děl. Okolo druhé hodiny odpolední byl zasažen důl Císaře Františka Josefa, později důl Vojtěch, následoval Prokop a důl Anna. Po celých Březových Horách zavládla panika. Nejprve se u hor scházeli havíři, z nichž mnozí se pokoušeli pomoci kamarádům v hlubinách. Za nimi se sbíhaly k dolům havířské ženy, doufajíce, že se jejich muži a synové navrátí domů. Představitelé dolů zahájili okamžitě záchranné práce. V domnění, že se podaří zmírnit následky požáru, rozhodlo představenstvo horního závodu o hašení požáru a do dolu Marie byla nalita voda, čímž se ale jen zvýšila koncentrace plynů v podzemí. Smrt si začala vybírat první oběti.

Z odpolední směny, na které pracovalo 835 havířů, se 318 nevrátilo ke svým rodinám. Mezi nimi i 5 horníků, kteří položili svůj život ve snaze pomoci svým kamarádům. Marně všichni doufali, že se následujícího dne podaří někoho zachránit. Jen jako zázrakem se po více než 24 hodinách od vzniku požáru zachránil horník Jan Soukup. Jediný!

Prvního června se také začalo pochovávat na březohorském a příbramském hřbitově, převážně do narychlo vykopaných hromadných dolů. Toto opatření bylo nutné, protože hrozilo nebezpečí epidemií. 9. června si katastrofa vyžádala svoji poslední oběť, když na zasažení dýchacích cest zplodinami požáru zemřel v příbramské nemocnici horník Václav Krátký. Stejného dne, 9. června, bylo ukončeno vyvážení obětí z dolů, poslední oběť však byla nalezena až 22. září 1892.

Ve své době největší důlní katastrofa na světě, která si vyžádala 319 lidských životů, po sobě zanechala smutné dědictví, 286 vdov a 961 sirotků, z toho 33 pohrobků. Přes všechn nářek, pláč a smutné vyzvánění zvonů však současně zůstává příkladem hrdinství těch, kteří se snažili zachránit své druhy.

Zdař Bůh, Vám hrdinové hlubin. “

- Poplach

O vypuklém požáru byli téměř okamžitě srozuměni všichni úředníci mariánského dolu na základě vzkazu, který poslal vrchní správce dolu Hugo Grögler po poslovi. Zpráva se donesla přednostovi báňského závodu Janu Novákovi. Text byl přeložen z němčiny do češtiny a zněl: „Poslušně hlásím, že na 29. obzoru Mariánského dolu vypukl požár a pravděpodobně také výdřeva dolu jest zachváčena.“ Mnozí z horníků nevěřili zprávám, ani neuposlechli příkazu a setrvali nadále v práci.²⁸

- Záchrané akce

Bohužel se na Marii nedalo uvažovat o žádných záchranářských pokusech, proto bylo k tomuto účelu využito dolů, jež byly s Marií spojené. Své přátele se snažili zachránit samotní dělníci přesto, že riskovali svůj vlastní život. Hrdiny se stali horníci Reindl, Kavka a Karas, kteří se spustili celkem třikrát. Celkem se jim podařilo zachránit sedm lidských životů. Vrchní správce Hugo Grögler také neváhal, nedostal se ale dál než na osmé patro. Po delší době, kdy o sobě nedával vědět, byl zachráněn jinými horníky. Bohužel Antonín Pešek takové štěstí neměl. Dolů se spustil celkem třikrát a napočtvrté byl vytažen bez známek života. Nikomu se již nechtělo riskovat život, ale i přes snahu hasičů horní správy se nepodařilo nikoho zachránit. Ještě den po vypuknutí požáru tedy prvního června se z dolu Františka Josefa I. ozývalo zvonění od živých lidí. Než ale klec sjela se zachránci dolů, nebylo již koho zachraňovat. Druhého června se stále pátralo po živých ale i po mrtvých hornících. Horníkům byla na povzbuzení podávána černá káva nebo slanina. Také dostávali necelé dva zlaté za každého mrtvého. Skupina dostávala pět zlatých.²⁹

- Testamenty

„Bylo to 22. června, kdy důlní Alois Klofát s horními tesaři Josefem Malým, Josefem Knotkem a Vojtěchem Jišou našli na 24. obzoru 700 m od Mariánské šachty tužkou napsané na lepenkových obalech krabic od dynamitových patron poslední vůle z 31. května 1892. „...s Bohem, s Bohem všecko skládám na tebe, drahá manželko, odevzdávám ti děti i všecko, starej se o ně tak jak já, s Bohem vy všichni přátelé, modlete se. Tu almužnu co máš o tom

---

²⁸ *Březohorská tragédie – katastrofa na dole Marie v roce 1892* [online]. Zdař Bůh.cz, 2009 [cit. 2012-10-10]. Dostupné z [www: <http://www.zdarbuh.cz/dulni-nestesti/brezohorska-tragedie-katastrofa-na-dole-marie-v-roce-1892/>](http://www.zdarbuh.cz/dulni-nestesti/brezohorska-tragedie-katastrofa-na-dole-marie-v-roce-1892/).

²⁹ *Březohorská tragédie – katastrofa na dole Marie v roce 1892* [online]. Zdař Bůh.cz, 2009 [cit. 2012-10-10]. Dostupné z [www: <http://www.zdarbuh.cz/dulni-nestesti/brezohorska-tragedie-katastrofa-na-dole-marie-v-roce-1892/>](http://www.zdarbuh.cz/dulni-nestesti/brezohorska-tragedie-katastrofa-na-dole-marie-v-roce-1892/).

víš, dlužen nejsem nikdež než Bartošovi asi 40 kr., u nás za ňáký litr piva, víc nikdež nic. Soukup František.” Tyto dojemné testamenty umírajících byly psány ve chvílích, kdy horníci nabyli přesvědčení, že záchrana již nepříjde. Svědčí o poctivosti starostlivých otců a mužů. Umírali s modlitbou na rtech a se vzpomínkou na své drahé. Prosí o odpuštění a konají poslední pořádek, aby zemřeli jako dobří horníci se ctí. Poslední přání psaná na prahu smrti jsou nejvýmluvnějším svědectvím o jejich poctivosti, šlechetnosti a bohobojnosti. Ve chvílích, kdy končily se okamžiky jejich životů, vzpomínají žen, dětí, přátel i věřitelů, žádajíce ode všech odpuštění.³⁰

Tabulka č. 2: Oběti podle pracovního zařazení³¹

Oběti podle pracovního zařazení	
Funkce	Počet
Běhač	17
Dozorce	4
Důlní tesař	4
Kočí	5
Lamač	236
Lamač přední	14
Mladolamač	21
Zasazovač	17
Zedník	1
Celkem	319

2.4.3 Hornické nepokoje po roce 1892

K nespokojenosti příbramských horníků přispěla především březohorská katastrofa a neustále se zhoršující sociální situace. Další příčinou jejich nespokojenosti bylo zavádění nové valuty, provedení měnové reformy, která znamenala znatelný pokles cen stříbra při jeho zpeněžování. Nešlo o záležitost regionální, ale týkala se celého Rakouska-Uherska. Tato měnová reforma v důsledku urychlila úpadek příbramských dolů. Tyto fakty velice negativně ovlivňovaly a umocňovaly už tak napjatou atmosféru³²

³⁰ *Březohorská tragédie – katastrofa na dole Marie v roce 1892* [online]. Zdař Bůh.cz, 2009 [cit. 2012-10-10]. Dostupné z [www: <http://www.zdarbuh.cz/dulni-nestesti/brezohorska-tragedie-katastrofa-na-dole-marie-v-roce-1892/>](http://www.zdarbuh.cz/dulni-nestesti/brezohorska-tragedie-katastrofa-na-dole-marie-v-roce-1892/).

³¹ *Důlní katastrofa 1892* [online]. Spolek Prokop Příbram, 2013 [cit. 2013-03-06]. Dostupné z [www: <http://www.spolek-prokop-pribram.cz/dulnik/Katastrofa1892-7.pdf>](http://www.spolek-prokop-pribram.cz/dulnik/Katastrofa1892-7.pdf).

³² KOPIČKOVÁ, B. Hornické nepokoje v Příbrami roku 1892. *Vlastivědný sborník podbrdská*. Příbram, 1987. s. 198-199.

V roce 1885 dosáhl příbramský důlní průmysl svého vrcholu. Zatímco bylo zhruba před sto lety zaměstnáno v dolech v průměru osmdesát horníků, v roce 1885 dosáhl počet rekordních 6 151 zaměstnanců. O rok později se začal počet snižovat. To byl první, nenápadný signál blížící se krize. Koncem 19. století byl už úpadek příbramských dolů zřejmý. Vykazoval všechny typické rysy, od ztrátové těžby přes uzavření prvních šachet až po radikálnější propouštění zaměstnanců. Zvýšení nezaměstnanosti v regionu mělo za následek velkou vlnu vystěhovalců. Navíc příbramský závod přestal přijímat od roku 1887 nové pracovní síly, kterými byly hlavně děti z hornických rodin po dovršení čtrnácti let věku. Těchto dětí byla většina. Jen malé procento šlo dále studovat, nebo se učit jinému řemeslu. Ze zprávy zasláné příbramským báňským ředitelstvím v dubnu roku 1891 ministerstvu orby ve Vídni vyplývá, že může být přijata jedna třetina, nebo maximálně polovina dětí žádajících o práci. To jasně dokazovalo rozklad personálního stavu příbramského báňského závodu. Radikální omezení přijímání pracovních sil mělo za následek zhoršení sociální situace v rodinách s nezaměstnanými dětmi. V této souvislosti si musíme uvědomit, že po březohorském neštěstí v roce 1892, zůstalo téměř tři sta vdov, které byly závislé na příjmech manželů. Ve zmíněné zprávě se také hovořilo o odchodu starších horníků, které nebylo potřeba nahrazovat ve stejném počtu mladšími. Nyní sociální situaci zhoršovali kromě nezaměstnaných dětí i nezaměstnaní otcové. Také se do budoucna počítalo se zavedením nových strojních zařízení, které nahradí lidskou pracovní sílu a udrží doly ve stávajících výnosech.³³

Dalším zklamáním byl pro horníky výsledek platové úpravy. Místo přidání slibovaných třiceti procent se dočkali jen deseti. To znamenalo změnu v jejich psychice. Asi 130 horníků nenastoupilo do práce a shromáždili se před budovou báňského ředitelství a žádali zvýšení mezd. Jednání bylo bezvýsledné. Jako další krok se konaly schůze hutníků, horníků a ostatních dělníků ve Starém Podlesí. Z této schůze, které se účastnilo kolem sedmi set lidí, vzešla petice, která se bohužel nedochovala. Hlavním bodem byl důraz na požadavek ukazující na povinnost státu zajistit péči svým jak zdravým, tak nemocným dělníkům v podnicích tak, aby byla zajištěna důstojná existence člověka.³⁴

Vedle sociálních problémů se také začala objevovat národnostní otázka. Češi cítili silný, protičeský nacionalismus ze strany německých úředníků. Při slavnostních hornických

---

³³ KOPIČKOVÁ, B. Hornické nepokoje v Příbrami roku 1892. *Vlastivědný sborník Podbrdská*. Příbram, 1987, s. 200-201.

³⁴ KOPIČKOVÁ, B. Hornické nepokoje v Příbrami roku 1892. *Vlastivědný sborník Podbrdská*. Příbram, 1987, s. 202.

pochodech bylo vždy německé velení. Češi byli také nuceni účastnit se všech oficiálních událostí, například císařových narozenin. Za neposlušnost byli trestáni pokutami. Patrné byly rozdíly ve mzdách vyplacených za stejnou práci nebo se lišili trestní postihy mezi Němci a Čechy.³⁵

K největšímu nedorozumění mezi horníky a příbramským báňským podnikem došlo po březohorském požáru a mělo za následek masové demonstrace. Jelikož byly veškeré přístupné prostory zamořeny jedovatými plyny a nedalo se pracovat, vyhlásil báňský podnik dobu nuceného klidu. Horníci měli dostávat denní mzdu za měsíc červen. Nakonec jim podnik zaplatil jen dvacet tři dní. S tím se ale horníci nespokojili a požadovali doplatit sedm svátečních dnů. Tyto dny byly proplaceny jen horníkům z Anensko-Prokopského a Vojtěšsko-Mariánského oddělení. Protestovat zůstali horníci ze Štěpánského a Lillova dolu spolu s dělníky z úpraven navíc hrozili stávkou. Žádný nátlak nepomohl a zbylé dny nebyly horníkům doplacený. Z další schůze ve Starém Podlesí, na které se sešlo téměř tři sta horníků a hutníků, vzešla společná rezoluce. Horníci požadovali zvýšení mezd, změnu trestních ustanovení a úpravu stanov bratrské pokladny, která bude zaručovat pojištění také ženám a dětem horníků. Toto období lze charakterizovat jako začátek organizovaného hnutí horníků a ostatních příbramských dělníků. Demonstrace plnily funkci donucovacího prostředku za prosazení sociálních, hospodářských a později i politických požadavků.³⁶

2.4.4 Hornické školy v Příbrami

Dřívější vzor pro pařížskou École polytechnique na území monarchie v Bánské Štiavnici v prvních dvaceti letech 19. století výrazně zastaral a nebyl schopen z mnoha příčin dostatečně vzdělat techniky. A tak otázka při reorganizaci rakouské ekonomiky byla nasnadě. Vyhovuje jediné hornické a hutnické učiliště v Bánské Štiavnici požadavkům doby? I přes snahu zaktualizovat osnovy bylo dobrozdání vytvořené profesorským sborem vídeňské polytechniky nemilosrdné a odhalilo skutečný stav hornictví v monarchii. Kritikou byl smeten nejen program vzdělávání a jeho organizace, ale i nevhodně umístěná poloha, která byla daleko od hlavních výrobních oblastí. Profesori vídeňské polytechniky předložili návrh, který zapadl, protože se vládním místům nezdál ještě dostatečně akutní. Jeho odložení bohužel ještě zhoršilo ekonomickou situaci v rakouské monarchii. Na tento fakt se snažilo upozornit kuratorium Joannea ve Štýrském Hradci. V návrhu konstatovali, že Štýrské železářství

---

³⁵ KOPIČKOVÁ, B. Hornické nepokoje v Příbrami roku 1892. *Vlastivědný sborník Podbrdská*. Příbram, 1987, s. 203-205.

³⁶ KOPIČKOVÁ, B. Hornické nepokoje v Příbrami roku 1892. *Vlastivědný sborník Podbrdská*. Příbram, 1987, s. 206-212.

podléhá tlakům konkurence ze strany Anglie, Ruska, ale už i Čech na zahraničních trzích, pro nedostatek teoreticky vzdělaných pracovníků. Tuto situaci již nemohla vládní místa déle ignorovat, a tak byla jím navržená předloha schválena císařským dekretem z 12. března 1829. Zvláště aktivní byl štýrský zemský sněm, a tak byla při Joanne zřízena katedra pro hornictví a hutnictví. České stavy si vzaly zápal štýrského sněmu za příklad a snažily se zpětně získat montánní učiliště, o které zrušením katedry hornictví na pražské univerzitě a jejím přenesení do Bánské Štiavnice přišly. Český sněm vznesl v tomto směru interpelaci na vládní místa zřejmě z popudu Kaspara Sternberga kolem roku 1829. Příbram byla již tehdy vybrána jako místo další výuky. A není se čemu divit, neboť v té době již byla centrem nejen českého, ale i celého rakouského rudného hornictví. Studijní komise ve Vídni vyhledala v archivech zapadlý návrh vídeňské polytechniky na reorganizaci báňské výuky. 30. ledna 1830 byl návrh postoupen nejvyššímu zemskému správnímu úřadu v Praze s příkazem, aby vypracovalo své stanovisko ke zřízení báňské akademie. Předpokladem pro zřízení báňské akademie v Příbrami bylo rozvíjet těžbu uhlí a výrobu železa. Gubernium doporučilo rozvrhnout výuku do pěti let. Tři roky měla být výuka spojena s výukovým programem pražského polytechnického ústavu. Dva roky měla probíhat praktická výuka v Příbrami. Komplikace přinesla krize a rozklad polytechnického učiliště v Praze. Po těchto problémech byla obnova báňské výuky v českých zemích v tichosti odložena. Snahy o obnovení báňské výuky neutichly. Dne 7. září podala rada města Příbrami memorandum císaři, ve kterém požadovala zřídit alespoň reálné školy horní pro báňské úředníky. Bohužel k realizaci nedošlo, protože reálná škola báňská měla být zřízena spolu s báňskou akademií. Odpor vládních míst proti báňské výuce byl zlomen až díky politickým tlakům. Politická aktivita se v revolučním roce 1848 po metternichovském absolutismu plně rozvinula. Byl vytvořen státoprávní celek ze zemí koruny české. Češi si byli rovni s Němci ve všech oblastech společenského života. Svoboda tisku, vyznání a shromažďování příznivě ovlivňovaly snahy o obnovení báňské akademie v Příbrami. Národnostní spory na báňské akademii v Bánské Štiavnici vyústily v uzavření poslucháren pro české a polské studenty. Hrozilo nebezpečí, že bude maďarština na báňské akademii použita jako donucovací jazyk a to nemohla vládní místa ve Vídni ignorovat a rozhodla se zasáhnout. Petice komité 24 příbramských měšťanů císaři ze 7. července 1848 byla podpořena i českými akademiky z Bánské Štiavnice. Vrchní báňský úřad v Příbrami ji předal do Vídně a podpořil její stanovisko o založení báňské akademie. Vrchní báňský úřad předložil návrh, aby báňská akademie sloužila nejen pro české, ale i pro ostatní rakouské země, a aby se tedy vyučovalo v němčině. Dále poskytl prostory v budově arcibiskupského zámku Marienburg. Události dostaly spád na jaře 1849. František Josef I.

vydal dekret, na jehož základě se začala současně zřizovat dvě rovnoprávná státní učiliště pro výuku báňských věd v Příbrami a ve Štýrském Loebenu. První budova byla opravdu zřízena na místě dnešního Ernestina, který dnes funguje jako muzeum. Pro příbramské školství byl rok 1849 zvláště výjimečný. Téměř po dvaceti letech nezdarů zde vzniklo báňské učiliště, pozdější Vysoká škola báňská a horní škola (nižší báňské učiliště). Slavností zahájení vyučování proběhlo 12. listopadu 1849. V Příbrami byla roku 1851 otevřena Horní škola pro výchovu důlních dozorců, ve které začala probíhat výuka prvního listopadu téhož roku.³⁷

Činnost Příbramského horního učiliště se promítala nejen v pedagogice, ale jeho pozitiva spočívala i ve vhodném umístění v blízkosti státních dolů, které stále nabízely provozně technický i produkční růst. Od poloviny 19. století začal vznikat soulad mezi učilištěm a příbramským závodem, který byl postupem času ještě patrnější. Evropského prvenství se příbramský závod dočkal roku 1858, kdy zavedl těžní klece na jámě Prokop, které umožňovaly přímé dopravy z hloubky půl kilometru. Snahy o konstrukci dvoutáhlového parního stroje, který měl sloužit pro těžní a čerpací práce, urychlila generace profesorů. Jmenovitě se o to zasloužili profesori Josef Hrabák a Vojtěch Káš. Kromě profesorů se aktivně zapojovali do oblastí důlního měřictví, metalurgické chemie a geologie i absolventi. Symbióza mezi závodem a učilištěm znamenala vzestup produkce příbramského revíru. Od roku 1848 do 1867 dosáhl ohromných výsledků. Vytěženo bylo téměř 250 tun stříbra, přes čtyři miliony kilogramů olova a přes sedmáct milionů kilogramů klejtu. Počet horníků v 60. letech 19. století se zvýšil téměř dvojnásobně v porovnání se stoletím minulým. V dalších letech měl tento trend stále stoupající tendenci.³⁸

Dne 6. 9. 1863 dovolil František Josef I. používat název Báňská akademie. Toto povýšení přispělo k zvýšení prestiže školy. Bohužel docházelo v Příbrami k poklesu studentů, a to i z důvodu, že z hlediska profesního uplatnění na tom byli lépe absolventi polytechnických ústavů nebo horních středních škol, kteří našli uplatnění v soukromých důlních závodech. Byli také lépe odměňováni než absolventi státních báňských akademií. Koncem roku 1874 byl báňské akademii v Příbrami udělen nový statut, díky kterému dostala vysokoškolský charakter, bohužel praxe neodpovídala tomuto postavení. Kolem roku 1890 probíhal boj o záchranu báňské akademie. Nedostatek vysokoškolsky vzdělaných montánních dělníků měl za následek řadu katastrof. Mezi nimiž je i požár, březohorská katastrofa, ke které

---

³⁷ MAJER, J. Ke vzniku a počátkům báňské akademie v Příbrami. *Vlastivědný sborník Podbrdská*. Příbram, 1971, s. 7-35.

³⁸ MAJER, J. Ke vzniku a počátkům báňské akademie v Příbrami. *Vlastivědný sborník Podbrdská*. Příbram, 1971, s. 37-39.

došlo koncem května 1892 a při které zahynulo 319 horníků. Tyto události nemohla ignorovat řídicí místa habsburské monarchie, a tak roku 1893 vešel v platnost zákon, který stanovil absolvování báňské akademie pro vedoucí úředníky ve státních i soukromých dolech. K tomu ještě museli projít nejméně tříletou provozní praxí. Zákon vyvolal poptávku po vysokých školách, a tak přilákal studenty i na příbramskou akademii. Na té došlo ke změnám, když František Josef I. roku 1895 přiznal příbramské akademii nový vysokoškolský organizační statut, který rozšířil učební plány, zavedl funkci rektora voleného profesorským sborem. O tři roky později byl vydán dodatek k tomuto statutu, díky kterému dosáhli bánští profesori stejné úrovně jako profesori vysokých škol technických. Na přelomu 19. a 20. století se počet posluchačů stabilizoval. Dne 31. července 1904 získala nový statut a její název zněl Vysoká škola báňská, doba studia hutnictví nebo hornictví trvala čtyři roky pro jeden obor nebo pět let pro oba. Byly zavedeny dvě státní zkoušky a škola měla promoční právo k udělení titulu Dr. mont. Tato vysoká škola byla v polovině dvacátého století přestěhována do Ostravy.³⁹

V následujících dvou tabulkách jsou uvedeny učební plány Hornictví na báňské akademii v Příbrami.

Tabulka č. 3: Hornictví – ročník 1857/58⁴⁰

Hornictví - ročník 1857/58				
	Předmět	Rozsah výuky (hod)	Nepovinné předměty	Rozsah výuky (hod)
Teoretická výuka	hornictví	166	geognosie a nauka o zkamenělinách	71
	báňské strojírenství a čerpací technika	54		
	důlní měřictví	92		
	báňské právo	19		
	opakování učební látky	89	kancelářská nařízení	7
Praktická výuka	59 směn fárání na šachtách z toho 13 směn havířských prací			
	53 cvičení důlních měření			
	3 týdny prázdninová exkurze po báňských závodech			

³⁹ MAJER, J. Ke vzniku a počátkům báňské akademie v Příbrami. *Vlastivědný sborník Podbrdská*. Příbram, 1971, s. 30.

⁴⁰ MAJER, J. Ke vzniku a počátkům báňské akademie v Příbrami. *Vlastivědný sborník Podbrdská*. Příbram, 1971, s. 30.

Tabulka č. 3 znázorňuje schéma výuky v 50. letech 19. století na báňské vysoké škole v Příbrami.

Tabulka č. 4: Hornictví – ročník 1860/61⁴¹

Hornictví - ročník 1860/61			
I. SEMESTR (ZIMNÍ)		II. SEMESTR (LETNÍ)	
Předmět	Rozsah výuky	Předmět	Rozsah výuky
měříčství	96 hod	hornictví	226 hod
hornictví a strojnictví	106 hod	kreslení	22 půldnů
kreslení	68 hod	práce v dolech	16 půldnů
práce v dolech	32 půldnů	práce na povrchu	3 dny a 6 půldnů
práce na povrchu	3 půldny	báňské právo	21 hod
opakování učební látky	64 hod		

Tabulka č. 4 zachycuje proměnu schématu výuky začátkem 60. let 19. století. Změna spočívá v položení důrazu na teoretickou část výuky v báňských vědách, jejichž znalosti jsou nutné pro racionální řízení báňského závodu.⁴²

Příbrami do chvíle vzniku chyběl studentský ruch, který s sebou nesl spoustu slavností a zvyků. Mezi nejznámější patří tzv. skok přes kůži, který se uskutečňoval při příležitosti přijímání nových studentů. Právě mezi studenty se zrodily hornické písně.

2.5 20. století

Ve válečných letech první světové války, tedy v období mezi roky 1914–18, vykazovaly doly určitý zisk i přes celkovou klesající produkční tendenci. Zisk byl způsoben zejména zvýšením ceny stříbra a olova na světových trzích, ale i v souvislosti se stoupající poptávkou válečného průmyslu po těchto kovech. Začátek války s sebou přinesl i úbytek kvalifikovaných pracovních sil, když museli odejít bojovat na frontu. Kvalitní práce v dolech byla nahrazena

⁴¹ MAJER, J. Ke vzniku a počátkům báňské akademie v Příbrami. *Vlastivědný sborník Podbrdská*. Příbram, 1971, s. 31.

⁴² MAJER, J. Ke vzniku a počátkům báňské akademie v Příbrami. *Vlastivědný sborník Podbrdská*. Příbram, 1971, s. 30.

kvantitou. Pracovat museli nezaškolení dělníci, ženy, děti a mnohdy i starci. Chod huti byl neustále přerušován nedostatkem materiálu, bez něhož nebyla možná ani těžba ani výroba.⁴³

Po vzniku Československa, za první republiky, zůstávaly státní doly na stříbro, olovo a huť stále ekonomicky nejdůležitějším podnikem na Příbramsku. Bohužel jejich ziskovost byla výrazně ovlivňována poklesem cen stříbra a olova a v neposlední řadě se na úpadku podílel růst nákladů na těžbu. Poslední ziskový rok ve dvacátém století byl rok 1919. Státní báňské ředitelství navrhovalo nejružnější opatření v boji proti špatné situaci. V důsledku těchto opatření bylo dosaženo větší úrovně v produkci než předtím. Navzdory šetřícím opatřením a omezování nákladů bylo možné některé provozovny modernizovat díky státním dotacím. Bohužel ani četné modernizace nemohly zabránit prohlubující se ztrátovosti. Zatímco po roce 1920 se ztrátovost pohybovala kolem 19 %, kolem roku 1940 už činila 23 %. Válka měla paradoxně znamenat zvýšení produkce, tak se ale nestalo a ztrátovost se dále prohlubovala.⁴⁴

Nová etapa československého rudného hornictví začala v roce 1945. Tehdejší Státní doly na stříbro a olovo byly 14. srpna 1947 přejmenovány na Rudné a tuhové doly, národní podnik Příbram. Do jejich správy patřila veškerá ložiska neželezné rudy z Čech a Moravy. Začalo se s modernizací a postupným odstraňováním problémů vzniklých v minulosti. Došlo na rekonstrukci Ševčínského dolu a dolu Marie a na opravu dolu Prokop. Postupně se zavedlo v celém revíru Březových Hor umělé větrání. Více se také začalo dbát na bezpečnost a na prevenci proti otřesům v souvislosti s hrozbou následného zavalení. Podnik také více dbal o zaměstnance. Rekonstruoval sociální zařízení a věnoval se výstavbě bytových jednotek. V roce 1949 se ložiska rozdělila mezi nově vzniklé menší podniky. Příbrami zůstaly Středočeské rudné doly, n. p., spravující březohorský revír, menší ložiska na Příbramsku a i v jiných lokalitách Čech. O deset let později se podniky opět sloučily a vznikly Rudné doly, n. p., Příbram. Březohorský revír stále zaujímal významné místo. Navzdory všemožným snahám, neustálá ztrátovost podniku vedla k tomu, že byla roku 1987 v březohorském revíru ukončena těžební činnost. V ložiscích na Březových Horách zbylo z původního množství maximálně 5 %. Bohutínský revír ukončil svou činnost o rok později.⁴⁵

Na druhé straně samostatný národní podnik Kovohtě Příbram, zaznamenal vzestup ve výrobě olova. Výsledku bylo dosaženo pomocí metod, které negativně ovlivňovaly životní prostředí. Mimo silícího tlaku ze strany centrálních orgánů bojoval podnik s nedostatkem

---

⁴³ VELFL, J. *Příbram*. Praha, 2010, s. 18-20.

⁴⁴ VELFL, J. *Příbram*. Praha, 2010, s. 20-22.

⁴⁵ VELFL, J. *Příbram*. Praha, 2010, s. 22-25.

vlastních finančních prostředků. Také nedocházelo k žádnému kontaktu s odborníky z nesocialistických zemí po politickém převratu v roce 1948. Přes veškeré negativní vlivy se podařilo podnik modernizovat. Byla zavedena výroba litých pájek, broků a diablek, jejichž výroba a prodej v dnes již akciové společnosti stále trvá. Po listopadu v roce 1990 přivítal Podnik Kovohutě Příbram nástupnická, a.s., uvolnění zejména v oblasti informací od partnerů z nejvyspělejších zemí, a dále nové finanční možnosti. To se samozřejmě pozitivně odrazilo v oblasti kvality výroby. Došlo i na environmentální modernizaci. Stavbou čističky odpadních vod a vybudováním zabezpečených skládek odpadů se výrazně snížil vliv škodlivých látek na okolí.⁴⁶

Tato společnost reprezentuje hornicko-hutnické tradice. A svým výrobním programem se podílí na jejich pokračování.

2.5.1 Uranové doly

Ve 40. letech minulého století došlo k novému rozmachu hornictví, který byl spojen s náročným zjišťováním rozsahu a následným dobýváním bohatého ložiska uranové rudy. Sociální výhody, pracovní příležitosti a vidina velkého výtěžku přilákala do města mnoho pracovních sil. Příbram zažila explozi počtu obyvatelstva. Těžebním podnikem prošlo přes sto tisíc lidí. Z toho zhruba 35 % odsouzených. Mezi nimi byli i političtí vězni, oběti komunistického režimu. Vyhloubeno bylo na 23 km, s 2188 chodbami.⁴⁷

V roce 1949 byl geologicko-průzkumný úsek K-2 začleněn k národnímu podniku Jáchymovské doly, Jáchymov. V polovině padesátých let vznikl samostatný národní podnik Jáchymovské doly, Příbram. O deset let později byl podnik přejmenován na Uranové doly Příbram. S ohledem na význam ložiska našla v roce 1960 v Příbrami místo Ústřední správa výzkumu a těžby radioaktivních surovin. V průběhu let následovaly další vnitrozoborní změny. A od roku 1992 je v Příbrami státní podnik DIAMO, o. z., Správa uranových ložisek Příbram. Do poloviny sedmdesátých let byla produkce uranu v Příbrami největší v Československu. V roce 1976 převzal toto prvenství revír v Hamru na Jezeře. Samostatně mohlo Československo obchodovat s uranem až koncem osmdesátých let. Mezi roky 1965–90 byla výrobní cena uranu větší než kupní cena SSSR, proto musely být těžební práce dotovány z československého rozpočtu. Od osmdesátých let se také začalo uvažovat o omezení zátěže československého rozpočtu. Tzv. útlumový program byl schválený Československou vládou

---

⁴⁶ VELFL, J. *Příbram*. Praha, 2010, s. 25-26.

⁴⁷ VELFL, J. *Příbram*. Praha, 2010, s. 26-29.

před listopadovými událostmi v roce 1989 a následným zhroucením komunistického režimu. V roce 1991 ukončily Uranové doly Příbram (nyní DIAMO, s. p., Správa uranových ložisek, o. z. Příbram) svoji těžební činnost.⁴⁸

Česká republika je v pořadí šestá v žebříčku největších producentů států světa v těžbě uranu. Navzdory faktu, že se zde již uran od roku 1991 netěží, nebyl doposud překonán prioritní podíl příbramského uranového ložiska na celostátní produkci, který činí 38 % v letech 1946 až 2000. Téměř veškerá těžba uranu nebo rudy byla na území České republiky ukončena v roce 1994.⁴⁹

Hornictví v 16. století bylo pro Příbram a přilehlé okolí bez pochyby přínosem. Jak je z předchozího textu zjevné, hornictví představovalo v minulosti zásadní faktor ovlivňující všechna hlediska života místního obyvatelstva. Největšího rozmachu dosáhla důlní činnost zejména v 16. století, naopak v 17. století lze hovořit spíše o útlumu, který byl způsoben především nedostatečným technickým vybavením. Hornictví se opět rozvíjelo od 18. až do osudného roku 1892, kdy došlo k důlní katastrofě v dolu Marie. Od té doby se začaly šířit hornické nepokoje a doly se ocitaly dlouhodobě ve ztrátách. Také sociální situace místního obyvatelstva již nedosahovala takových kvalit. Celkově lze toto období ale charakterizovat jako pozitivní přínos pro město. Znamenalo množství nových pracovních příležitostí. Došlo k celkovému rozvoji města i jeho infrastruktury. Míra prestiže Příbrami vzrostla i díky Vysoké škole báňské, která byla v 19. století v Příbrami založena. Hojně se zde rozvíjela i kultura, která v sobě nesla hlavně znaky hornictví.

Na druhou stranu lze ale pozorovat i některé negativní jevy, které s sebou hornická profese přinášela. Zmíníme například velký příliv pracovních sil ze zahraničí, například z Německa či Slovenska. Tito cizinci se zde usadili, avšak neměli k novému bydlišti příliš úzký vztah. To v důsledku znamenalo téměř nulový patriotismus ve městě. Samozřejmě i uzavření dolů mělo negativní vliv na téměř všechny sféry života obyvatel. Nejvíce se jejich zavření dotklo hornických rodin, které se dostaly do velmi tíživé sociální situace. V té době v Příbrami mnohonásobně vzrostla nezaměstnanost.

---

⁴⁸ VELFL, J. *Příbram*. Praha, 2010, s. 27-31.

⁴⁹ VELFL, J. *Příbram*. Praha, 2010, s. 31.

Rovněž těžba uranu v Příbrami ve 20. století měla jak pozitivní, tak i negativní vliv na život místních obyvatel. Za pozitivum můžeme považovat například výstavbu sídlišť pro horníky, vznikla zde i nemocnice, tzv. Ústav národního zdraví, v regionu byla opět nízká nezaměstnanost, což mělo za následek příliv peněz do města, vznikala nová sportoviště a kulturní zařízení. Na druhou stranu se těžba uranu podepsala na zdraví nejen horníků, ale i obyvatel celkově. Také ráz krajiny kolem Příbrami se razantně změnil. Téměř všude vyrostly rozlehlé haldy vyvezené zeminy, které budou těžařskou minulost Příbrami připomínat po generace.

3 HORNICKÁ TRADICE

Neboť hornická tradice v našem regionu bezesporu patří mezi ty s nejsilnějšími a nejstaršími pouty, je nezbytné věnovat jí značnou pozornost nejen z hlediska historického kontextu jako v minulé kapitole, ale především se snažit přiblížit vyobrazení dobových společenských poměrů, postavení horníků, hornickou módu a tradice, které horníky provázely celým životem.

V této kapitole bude také věnována pozornost četným umělcům a významným osobnostem, kteří se narodili v Příbrami, na Březových Horách nebo v okolních vesnicích a svojí tvorbou nebo činnostmi, zejména z oblasti hornictví, zde obohacovali kulturní život.

Dále se zaměříme na život samotných havířů. Přiblížíme si jejich životní styl, bydlení, humor, hornické symboly. A v neposlední řadě analyzujeme, jaké hornické zvyky se udržovaly dříve, a porovnáme je s tradicemi, které se podařilo uchovat a dodržovat dodnes.

Již pověst o Libušině věštbě, která pochází z kroniky Václava Hájka z Libočan z roku 733, a ve které, kněžna viděla „*vrch Březovaj, kterýž jest stříbra vnik plnaj, toho vy i váš rod budete užívat, jestliže nedáte od západu slunce lidem nad ním panovati, váš rod tudy bude se množiti a cizí národové budou se vám klaněti*“ se těší stejné oblibě jako část národních pověstí o Horymírovi.⁵⁰

Zdejší stříbrorudné hornictví se vyznačuje výjimečnou hrdostí v protikladu s černým uhelným hornictvem z jiných oblastí. Toto vědomí bylo posilováno silným sociálním zázemím a na poměry vysokými platovými podmínkami. Rodiny zůstávaly po generace u hornictví, což mělo za následek vytvoření silné tradiční základny. Vliv hornické Příbrami zasahoval do okruhu až 25 kilometrů. Nutno poznamenat, že hornická profese byla svojí náturou ryze mužskou doménou.⁵¹

---

⁵⁰ BEJČEK, E. Hornická tradice na Příbramsku. *Vlastivědný sborník Podbrdská*. Příbram, 1987, s. 173.

⁵¹ BEJČEK, E. Hornická tradice na Příbramsku. *Vlastivědný sborník Podbrdská*. Příbram, 1987, s. 174-176.

3.1 Hornická symbolika

Hornická symbolika je nevidaně rozsáhlá. Prostupuje erby nebo znaky hornických měst. Symbolika se prolínala životem horníků, proto má své místo nejen v šachtě, ale i v rodinách horníků i společenském životě. Základní zpracování symboliky je následující:

1. Hornická kladívka – fajslíky, šlígle
2. Hornické švancary – parádní hornické hole [Obr. 9 v obrazové příloze]
3. Hornický pozdrav – „Zdař Bůh!“ [Obr. 10 v obrazové příloze]
– původně z německého „Glück auf!“ – „dej bůh štěstí“
4. Permoníci – perkajsti (viz Karel Hojden)
5. Hornická uniforma [Obr. 8 v obrazové příloze]
6. Hornická lampa
7. Těžní věž – „štufnverk“ [Obr. 13 v obrazové příloze]
8. Hornický prapor – tradiční černo-zelená barva

3.1.1 Skok přes kůži

Jedná se o starou stavovskou slavnost, při které byli absolventi – původně Vysoké školy báňské – přijati do svých řad. Šlo o neformální, ale přesto důležité zařazení se do nového prostředí jak studentského, tak profesionálního. Nováček tak prakticky dokazoval, že je hoden být přijat mezi horníky nebo hutníky. Kořeny této tradice sahají do 19. století.⁵²

Důležitou roli hrála zejména příprava nováčků – lišáků, fúksů, která předcházela celé slavnosti. Kantor je musel naučit veškeré hornické písně. Společně spolu večereli oděni do tradičních hornických kytlí a dlouhých kalhot, na hlavě měli lodičku a v ruce havířský kahan. Po večeri následoval pochod městem. V čele šli dva noblfuksové. Nejprve průvod zamířil k domu, kde žil nadlišák – zpravidla starší student. Když dorazili studenti k jeho bytu, zpívali jeho píseň „Kde je nadlišák.“ Když nadlišák přišel, postavil se mezi dva noblfuksy, rozřehly se kahany a za zavolání „ať žije nadlišák“ se průvod vydal obcházet hostince, kde byli bezplatně pohoštěni. Významná zastávka byla před rektorátem akademie v Jiráskových sadech. Zde se zpravidla zpívala studentská hymna *Gaudeamus igitur* a hymna hornická *Hornický stav budiž velebený*. Průvod býval zakončen před sokolovnou, kde se slavnost konala.⁵³

⁵² BEJČEK, E. Hornická tradice na Příbramsku. *Vlastivědný sborník Podbrdská. Příbram*, 1987, s. 187-191.

⁵³ *Skok přes kůži*. [online]. SPŠ a VOŠ Příbram, 2013 [cit. 2013-01-23]. Dostupné z [www: <http://www.spspb.cz/>](http://www.spspb.cz/).

Sál byl vyzdoben v hornických barvách – černé a zelené. V jeho čele byl stůl – tablice presidiální –, kde zasedalo „slavné, vysoké a neomylné presidium“ [Obr. 7 v obrazové příloze] a starší student, oděný podobně jako nadlišák. Byl však prostovlasý, jen nadlišák a lišáci měli čapky. Za presidiálním stolem seděl nejen rektor, prorektor a děkanové s profesory, ale také pozvaní hosté (zástupci ministerstva, úřadů, dolů, škol, města atd.). Slavnost začala uvítáním přítomných a zpěvem studentské a hornické hymny. Po přípitku a slavnostních písničkách vstoupil do sálu nadlišák a požádal „vysoké presidium“ o vstup nováčků-lišáků. Ty se usadili k tablicím nesoucí názvy – hornická, hutnická, úpravnická, strojnická. Po jejich vstupu k nim „presidium“ předneslo svůj nabádavý proslov ke studiu, hornickému stavu, vlasti a životu. Za lišáky odpověděl nadlišák. Představil je a povzbudil ke skoku. Hornickou kůži drželi na podiu rektor a zpravidla zástupce ministra průmyslu. Lišáci postupně se sklenicí piva vystupovali na židli a na vybídnutí nadlišáka oznamovali své jméno, národnost a heslo. Na nadlišákovo znamení „sil se“ vypil nováček svůj pohár a na povel „skoč“ přeskočil kůži. Pak se políbil s kmotrem (každý lišák měl svého kmotra) a byl opásán druhým flekem. Pak jeden z lišáků poděkoval a po několika závěrečných slovech „presidia“ následovala zábavná část programu. Slavnost končila s ranním rozbřeskem a často pokračovala i druhého dne.⁵⁴

Tak tomu bylo až do 24. listopadu 1945, kdy se v Příbrami konal poslední akademický Skok přes kůži, protože téhož roku byla Vysoká škola báňská přemístěna do Ostravy. Pravidelně se skok (správně řečeno slavnostní hornický večer) stává součástí symposia Hornická Příbram ve vědě a technice za účasti žáků Střední průmyslové školy Příbram od roku 1981. Hlavním organizátorem a pořadatelem jsou nadšenci, kteří se sdružují v Cechu příbramských horníků a hutníků.⁵⁵

3.1.2 Hornická hymna

Autor německého originálu není znám. První výskyt ve zpěvníku z roku 1880 pochází od báňských akademiků z Leobenu. České vydání vzniklo z ústního podání. Není známo, kdo a kdy ji přeložil. Od prvního tisku roku 1895 se tiskne do každého sborníku a je považována za hymnu.⁵⁶

---

⁵⁴*Skok přes kůži* [online]. SPŠ a VOŠ Příbram, 2013 [cit. 2013-01-23]. Dostupné z [www: <http://www.spspb.cz/>](http://www.spspb.cz/).

⁵⁵*Skok přes kůži* [online]. SPŠ a VOŠ Příbram, 2013 [cit. 2013-01-23]. Dostupné z [www: <http://www.spspb.cz/>](http://www.spspb.cz/).

⁵⁶*Hornická hymna* [online]. Spolek Prokop Příbram, 2009 [cit. 2013-01-23]. Dostupné z [www: <http://www.spolek-prokop-pribram.cz/pisne/hymna.htm>](http://www.spolek-prokop-pribram.cz/pisne/hymna.htm).

HORNICKÝ STAV BUDIŽ VELEBEN⁵⁷

Slavnostně

1. Hornický stav budiž velebený,
hornický stav to je naše slast,
byť postrádal třeba světlo denní,
činí vše jen pro svou drahou vlast.

Refrén: /: Ano, synům všech dolů i všech bání
vlídně ruku k přátelství dej!:/
/: Jen zdaru měj, jen zdaru měj,
jen zdaru měj hornický stav!:/

2. Neslyšíte zvonku jasné znění,
neslyšíte, klepačka nás zve?
Nuže, bratři, k dolu bez prodlení,
Ať "Zdař Bůh" zaznívá tam i zde.

Ref.: Ano, synům ...

3. A když práce naše dokonána
a dobyt je přebohatý kov,
odměna nám za to budiž dána,
věnec slávy ověňčí náš rov.

Ref.: Ano, synům...

3.1.3 Hornické oděvy 60. let 19. století

Společnost se chtěla vyjadřovat k národní příslušnosti prostřednictvím odívání. Specifický oděv tak zejména v revolučních letech 1848–49 odrážel jakési národní uvědomění české společnosti. Představoval symbol příslušnosti k novodobému českému národu. Tento symbol byl přímo potlačen policejními zákazy z let 1851–53. V postupném uvolnění na přelomu 50. a 60. let opět našel svoji úlohu a česká společnost se k němu opět plně přihlásila. Takzvaná čamara mužů a čamarka žen se staly uznávanou módou.⁵⁸

Potřeba propagace národních trendů vyvolala potřebu po vlastním módním časopise, a tak vznikl měsíčník s módní tematikou „Zlaté dno“, jehož vydavatelem byl krejčí Vojtěch Čihař. Byl založen především s cílem povznést český oděvní průmysl na vyšší úroveň a

---

⁵⁷*Hornická hymna* [online]. Spolek Prokop Příbram, 2009 [cit. 2013-01-23]. Dostupné z [www: <http://www.spolek-prokop-pribram.cz/pisne/hymna.htm>](http://www.spolek-prokop-pribram.cz/pisne/hymna.htm).

⁵⁸ MORAVCOVÁ, M. Hornický oděv v českých módách 60. let 19. století. *Vlastivědný sborník Podbrdská*. Příbram, 1987, s. 109.

ovlivnit tvorbu módní kultury. V září roku 1862 byl ve zmíněném časopise uveřejněn uniformně pojatý hornický oděv.⁵⁹

Obrázek č. 1: Módní předloha hornického oděvu z r. 1862 podle pražského litografa Josefa Farského⁶⁰

Postava horníka je symbolicky záměrně postavena mezi ženu v městském národním oděvu a muže v čamaře. Podání rukou mužů spolu se vztaženou rukou ženy umocňuje vzájemné sjednocení. Horník je zde staven na roveň národně oděným Čechům. Josef Farský tímto jasně naznačil váhu, kterou mělo národně cítící hornictvo.⁶¹

⁵⁹ MORAVCOVÁ, M. Hornický oděv v českých módách 60. let 19. století. *Vlastivědný sborník Podbrdská*. Příbram, 1987, s. 110.

⁶⁰ MORAVCOVÁ, M. Hornický oděv v českých módách 60. let 19. století. *Vlastivědný sborník Podbrdská*. Příbram, 1987, s. 110.

⁶¹ MORAVCOVÁ, M. Hornický oděv v českých módách 60. let 19. století. *Vlastivědný sborník Podbrdská*. Příbram, 1987, s. 110.

3.1.4 Prokopská pouť

Hornické parády sloužily především ke cti patrona havířů, svatého Prokopa. V době největší slávy koncem 19. století se jich účastnilo přes 5 500 havířů v uniformách. Účast na těchto parádách byla povinná. V roce 1904 byla zrušena a rozpuštěna hornická kapela zřízená při báňském ředitelství v Příbrami. V tomto období zanikla i povinnost zúčastňování. I přes tyto skutečnosti se tradice pořádání pouti zachovala. S nástupem komunismu došlo k násilnému přerušování tradiční hornické pouti. Místo toho byly zavedeny oslavy Dne Horníků. Prokopská pouť na Březových Horách byla obnovena v roce 1990 z podnětu bývalých havířů. Ti založili o dva roky později dodnes fungující občanské sdružení – Spolek Prokop Příbram, jenž každoročně tuto akci organizuje a zajišťuje. Akci pomáhá spolupřátel především Hornické muzeum Příbram, Městský úřad Příbram a Cech příbramských horníků a hutníků.⁶²

Na akci jistou měrou přispívá osadní výbor na Březových Horách, farní úřad římskokatolické církve, SDH Březové Hory, společnost přátel a občanů Březových Hor a další.⁶³

Prokopská pouť je natolik významnou událostí, že má každoročně velmi rozmanitý program. Jde o akci určenou pro širokou veřejnost, čemuž odpovídá zajištění pouťových atrakcí pro děti i dospělé a umístění stánků s typickým tématickým sortimentem a občerstvením. K poslechu hrají hudební skupiny z Příbramska. Dále se představují i nejrůznější umělecké soubory. Nechybí ani tradiční průvody jako čepobití a hornická paráda. Zároveň probíhají kulturní programy v areálu Mariánského dolu, kde jsou návštěvníci seznámeni s činností jak Spolku Prokop, tak hornického muzea. V dnešní době se akce účastní kolem pěti set účastníků průvodu. Z řad veřejnosti událost navštěvuje kolem 4 000 osob a sjíždějí se delegace českých hornických spolků nejen z různých koutů České republiky, ale i ze zahraničí.⁶⁴

3.1.5 Hornická kapela

„Březohorka“, uniformovaná hornická kapela, neodmyslitelně patří k hornickým parádám a slavnostem, kde má čestné místo v čele průvodu. Založil ji kapelník Josef Záruba, když oslovil pár muzikantů. Postupně se rozšířila na větší hornický dechový orchestr. Do

---

⁶² *Obnovená prokopská pouť* [online]. Spolek Prokop Příbram, 2009 [cit. 2013-01-23]. Dostupné z [www: <http://www.spolek-prokop-pribram.cz/opout.html>](http://www.spolek-prokop-pribram.cz/opout.html).

⁶³ *Obnovená prokopská pouť* [online]. Spolek Prokop Příbram, 2009 [cit. 2013-01-23]. Dostupné z [www: <http://www.spolek-prokop-pribram.cz/opout.html>](http://www.spolek-prokop-pribram.cz/opout.html).

⁶⁴ *Obnovená prokopská pouť* [online]. Spolek Prokop Příbram, 2009 [cit. 2013-01-23]. Dostupné z [www: <http://www.spolek-prokop-pribram.cz/opout.html>](http://www.spolek-prokop-pribram.cz/opout.html).

současnosti se měnila podoba kapely, muzikanti přicházeli a odcházeli. Nyní kapelu vede Josef Záruba ml.⁶⁵

3.2 Osobnosti

- **Karel Hojden (1983–1975)** – malíř, který se narodil do hornické rodiny rok a půl po důlní katastrofě. Již v dětství věděl, že nechce být horníkem, ale malířem. Bez podpory rodiny se mu podařilo vystudovat Umělecko-průmyslovou školu i Akademii. Jeho sen se splnil a stal se grafikem. Zaměřoval se na kresby s hornickou tematikou.⁶⁶

Obrázek č. 2: Permoník – Karel Hojden⁶⁷

- **Jan Antonín Alis (1732–1801)** – Narodil se na Vysoké Peci do rodiny šichtmistra Františka Alise. Poté, co vystudoval horní školu v Jáchymově, začal působit roku 1750 jako praktikant v příbramském horním úřadě. Po pěti letech odchází do Kutné Hory. Mezitím se příbramské hornictví ocitlo v úpadku. Za této situace je v roce 1772 povolán zpět ve funkci horního mistra a hutního mistra. Převratnou inovací bylo zakládání dolů s hlavní svislou jámou (např. Vojtěch, Anna). Za jeho působení byla vybudována nová stříbrná huť i nové úpravárenské provozy. V roce 1782 byl oceněn titulem vrchního

⁶⁵ *Hornická kapela* [online]. Spolek Prokop Příbram, 2009 [cit. 2013-01-23]. Dostupné z [www: <http://www.spolek-prokop-pribram.cz/kapela.html>](http://www.spolek-prokop-pribram.cz/kapela.html).

⁶⁶ FRYŠ, J. *Dvanáct osudů dvou staletí*. Příbram, 2006, s. 211.

⁶⁷ *Putování za příbramskými permoníky* [online]. Hornické muzeum Příbram, 2006 [cit. 2013-01-23]. Dostupné z [www: <http://www.muzeum-pribram.cz/akce/06denkraj/06denkraj.html>](http://www.muzeum-pribram.cz/akce/06denkraj/06denkraj.html).

horního správce. O několik let později 1796 byl jmenován horním radou. Zemřel roku 1801 a jeho hrob se bohužel nezachoval.⁶⁸

- **Fráňa Kučera (1897–1929)** – básník, který se narodil se na rozhraní obcí Podlesí a Oseč do hornické rodiny. Od čtrnácti pracoval v březohorských dolech a na radu přátel šel na hornickou školu, aby se stal důlním dozorcem. Mezi příbramskými horníky je brán za barda. Jeho básně obsahují především hornickou a příbramskou tematiku. První básnická sbírka nese název *Písničky hlubin*, druhá sbírka následovala po úspěchu té předchozí a jmenuje se *Bezejmení*. Dále vychází kniha s hornickými povídkami pod názvem *Strž*.⁶⁹

Fráňa Kučera⁷⁰

Jáma

(Ze sbírky *Písničky hlubin*)

Šelmo přikrčená, tys mi chleba dala,
ale mého tátu za něj jsi mi vzala.
Zabila's mi děda a oba mé strýce.
Vezmeš si život můj? Či chceš ještě více?!
Dáváš ty mi chleba, ale draho dáváš!
Sama smrt jsi! Sama! Kosou po nás máváš.

- **Quido Maria Vyskočil (1881–1969)** – spisovatel. Narozen v Příbrami. Vystudoval Vysokou školu báňskou a Filozofickou fakultu na UK v Praze. Po studiích se věnoval propagaci Podbrdsku. Mezi jeho nejznámější dílo ve vztahu k Podbrdsku patří *Šachta*, *Stříbrné město*, *Pohádky hlubin*. Svá díla inspiroval hornickým podzemím a hornickými pověstmi.⁷¹
- **PhDr. Antonín Šilha (1885–1966)** – Roku 1913 se stal profesorem v Příbrami. Byl i lektorem na Vysoké škole báňské. Je autorem mnoha odborných publikací. Psal také jazykové učebnice pro mládež.⁷²

---

⁶⁸ KORBEL, J. *Hornistr Jak Antonín Alis* [online]. Spolek Prokop Příbram, 2013[cit. 2013-01-23]. Dostupné z [www: <http://www.spolek-prokop-pribram.cz/dokumenty/alis.pdf>](http://www.spolek-prokop-pribram.cz/dokumenty/alis.pdf).

⁶⁹ *Spisovatele* [online]. Podlesí, 2013[cit. 2012-11-29]. Dostupné z [www: <http://podlesi.wz.cz/spisovatele.html>](http://podlesi.wz.cz/spisovatele.html).

⁷⁰ *Spisovatele* [online]. Podlesí, 2013[cit. 2012-11-29]. Dostupné z [www: <http://podlesi.wz.cz/spisovatele.html>](http://podlesi.wz.cz/spisovatele.html).

⁷¹ *Spisovatele* [online]. Podlesí, 2013[cit. 2012-11-29]. Dostupné z [www: <http://podlesi.wz.cz/spisovatele.html>](http://podlesi.wz.cz/spisovatele.html).

⁷² *Spisovatele* [online]. Podlesí, 2013[cit. 2012-11-29]. Dostupné z [www: <http://podlesi.wz.cz/spisovatele.html>](http://podlesi.wz.cz/spisovatele.html).

- **Jan Čáka (*1929)** – regionální malíř, grafik, spisovatel a heraldik. Nepochází z Příbrami, ale z Prahy. Kořeny jeho rodiny na Příbramsku však sahají až do 18. století. Do Příbrami se přistěhovala Čáková rodina v roce 1941. Jan Čáka zde vychodil měšťanskou školu a nastoupil na veřejnou obchodní školu. Na té stihl absolvovat pouze první ročník, neboť byla roku 1944 uzavřena a studenti totálně nasazeni. Po válce Čáka školu dostudoval a stal se úředníkem. To bylo podle jeho slov velkým omylem, protože stále více toužil malovat. O rozsahu a přínosu jeho tvorby svědčí četnost jeho děl.⁷³
- **PaedDr. Josef Velfl (*1956)** – historik, ředitel Hornického muzea Příbram od roku 1994. Profesiálně se od roku 1979 zabývá historií Příbramska, dějinami hornictví a hutnictví, montánními památkami a báňským muzejnictvím. Přesedá redakční radě Středočeského vlastivědného sborníku a účastní se jednání redakční rady podbrdského sborníku.⁷⁴

3.3 Odras života horníků za první republiky v dobovém tisku

Hornická profese byla velmi namáhavá a v té době nebyla moc dobře oceněná jak společensky, tak profesně. Horníci pracovali za velmi nebezpečných podmínek, kdy neustále hrozilo zavalení či zranění nebo dokonce smrt. Ženy horníků tak žily neustále ve strachu, že se muž nevrátí domů, nebo že naopak o práci přijde a ztratí tak často jediný příjem v rodině. Mnohdy žilo v jednom bytě více rodin. Výjimkou nebyly ani celé generace. To vedlo ke zhoršování nejen hygienické situace a zdravotních problémů, ale i k rozkladu rodinných vztahů. V důsledku těchto poměrů se konalo 11. října 1936 v Příbrami protestní shromáždění dělnické odborové organizace, proti finančním výdělkům a špatným pracovním podmínkám. V poválečném období se také začala prosazovat otázka regulace porodnosti. S tím byla samozřejmě spojena klesající tendence porodnosti, protože každé další narozené dítě znamenalo velkou ekonomickou zátěž. Proti tomuto „potratovému zákonu“ vystupovalo v tisku velké množství žen. Hornické ženy by rády rodily děti, pokud by měly možnost je uživit. Proto dávaly vinu za stávající situaci především hospodářským poměrům. Prostor pro vyjádření poskytoval tisk jako Hornické listy, Horník, Hornické sjednocení atd. Bylo tedy zřejmé, že probíhala široká společenská diskuze nejen na téma, které se týkalo mateřství. Tyto

⁷³ Jan Čáka [online]. Spolek Prokop Příbram, 2009 [cit. 2013-01-23]. Dostupné z www: <<http://www.spolek-prokop-pribram.cz/caka.html>>.

⁷⁴ PaedDr. Josef Velfl [online]. Hornické muzeum Příbram, 2013 [cit. 2013-03-02]. Dostupné z www: <<http://www.muzeum-pribram.cz/dalsi/lide/velfl/velfl.html>>.

příspěvky patří mezi nejvýznamnější v tom smyslu, že detailně popisovaly reálnou podobu společnosti a jejich společenských, hospodářských, politických problémů.⁷⁵

3.4 Organizace udržující hornické tradice

Mnoho hornických tradic jako například výše uvedený Skok přes kůži, nebo Prokopská pouť či hornická kapela se dodržuje dodnes. Za to vděčíme především Hornickému muzeu, Spolku Prokop Příbram a dalším hornickým nadšencům.

3.4.1 Hornické muzeum

Muzeum je situováno v areálu Ševčínského dolu na Březových Horách. K hornickému muzeu mimo jiné patří i hornická chalupa, vodní kolo na Drkolnově, památník Vojna u Lešetic, Skanzen Vysoký Chlumeč, Muzeum špýchar Prostřední Lhota, Muzeum zlata Nový Knín. Na Březových Horách se kromě již zmíněného Ševčínského dolu nacházejí doly Anna, Prokop, Vojtěch a Marie, které jsou vzájemně propojeny podzemními chodbami. Muzeum a jeho součástí nabízí přes 60 expozic. Jsou k vidění např. výrobky tradičních řemesel, bronzové předměty z doby osídlení Kelty, první písemný dokument o Příbrami ze 13. století, typické hornické nástroje a uniformy, dále zejména parní těžební stroje a z věže Ševčínského dolu i krásná vyhlídka na Příbram a blízké okolí. Návštěvníci mají možnost projet se důlním vláčkem Prokopskou štolou, prohlédnout si život v typické hornické chalupě nebo také hornickou kovárnu. Jako suvenýr si lze odnést nejen vybrané minerály, ale i repliky hornických nástrojů, nebo pamětní medaile.⁷⁶

Podle Josefa Velfla⁷⁷, ředitele hornického muzea, se hornická minulost promítla do současnosti z části pozitivně, ale i negativně zejména v 2. polovině 20. století. Do této doby se promítala spíše pozitivně. Zároveň se optimisticky vyjádřil o solidní informovanosti veřejnosti v souvislosti s hornickou minulostí. Podotkl ovšem, že v tomto směru je vždy co zlepšovat. Muzeum klade velký důraz na systematickou a letitou spolupráci se školami všech typů a úrovní v rámci projektu s názvem Školní rok v Hornickém muzeu Příbram. Hornické muzeum úzce spolupracuje se základní školou Březové Hory a Střední průmyslovou školou. Další spolupráce funguje již řadu let i na mimopříbramských školách. Cílem této spolupráce je zajištění klientely muzea. Hornické muzeum se snaží udržovat svoji vysokou návštěvnost,

---

⁷⁵ TURKOVÁ, M. Život hornických rodin za první republiky na stránkách dobového tisku. *Vlastivědný sborník Podbrdská*. Příbram, 1987, s. 77-80.

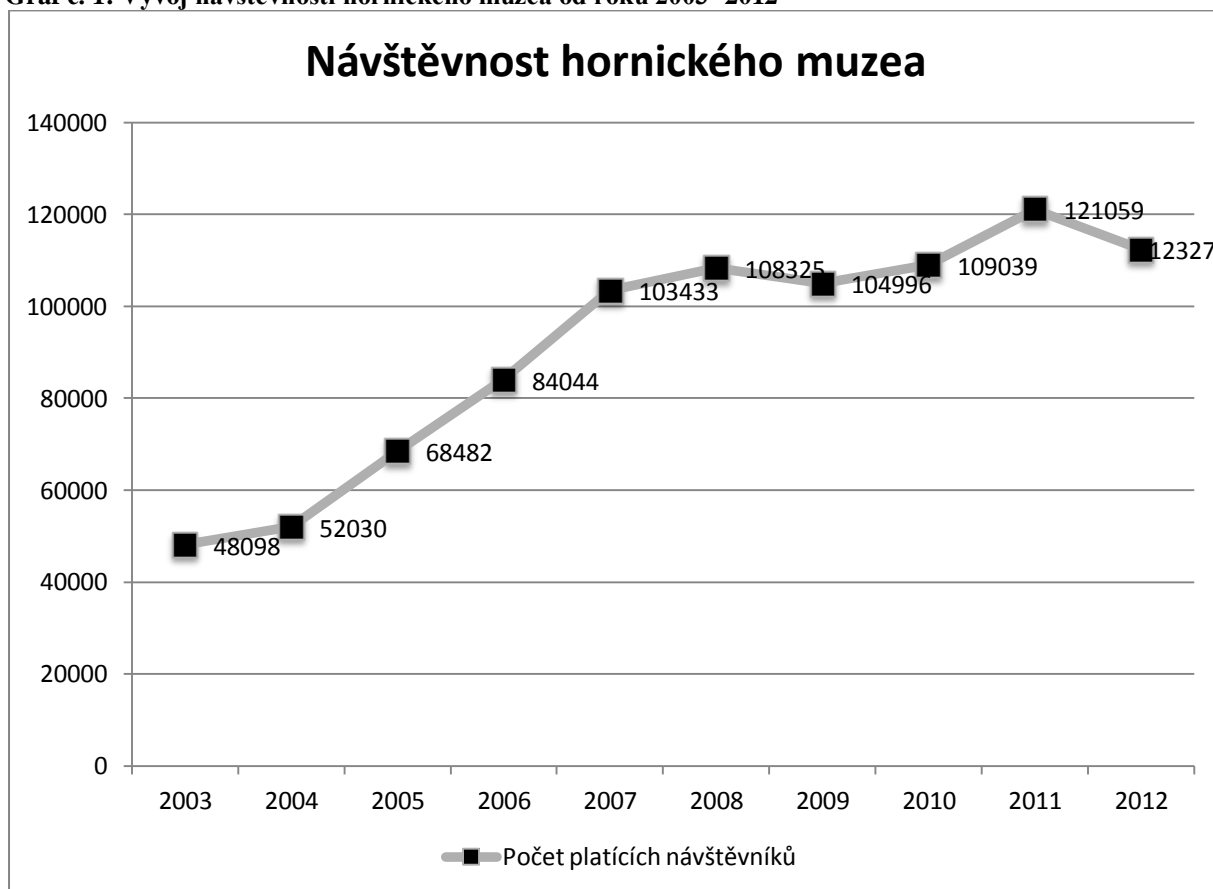
⁷⁶ *Muzeum* [online]. Hornické muzeum Příbram, 2011–2013 [cit. 2013-02-15]. Dostupné z [www: <http://www.muzeum-pribram.cz/cz/muzeum/historie/>](http://www.muzeum-pribram.cz/cz/muzeum/historie/).

⁷⁷ Rozhovor s PaedDr. Josefem Velflem, ředitelem Hornického muzea Příbram, ze dne 11. 2. 2013.

kteřá za rok 2012 překonała hranici 120 tisíc platících návštěvníků, zejména pořádáním tematických akcí jako jsou: Den řemesel, Prokopská hornická pouť, Masopust v Hornickém muzeu a ve Skanzenu Vysoký Chlumeč, Havířské Velikonoce, Mikulášská nadílka v Prokopské štole, Vánoce v hornickém domku a Havířské šprýmování. V současnosti muzeum zaznamenalo nárůst zejména u návštěv rodičů s dětmi. Podle ředitele muzea, je velmi důležité nabídnout veřejnosti každý rok něco nového, aby se i lidé, kteří již muzeum navštívili, mohli znovu vrátit. Hornické muzeum je jednou z organizací, která se snaží udržet a zachovat hornické tradice jako upomínku pro další generace.

Hornické muzeum se svou vysokou návštěvností dlouhodobě přesahující 120 tisíc platících návštěvníků posunulo do první desítky nejvyhledávanějších muzeí v ČR a v rámci Středočeského kraje dominuje. Těchto úspěchů by nebylo možné docílit bez podpory zřizovatele Středočeského kraje, jakož i nepřehlédnutelné dlouhodobé spolupráci s městem Příbram i s dalšími obcemi v regionu, kde se nacházejí jednotlivá pracoviště muzea, a také díky příkladné součinnosti se státním podnikem DIAMO.⁷⁸

Graf č. 1: Vývoj návštěvnosti hornického muzea od roku 2003–2012⁷⁹

⁷⁸ Rozhovor s PaedDr. Josefem Velflem, ředitelem Hornického muzea Příbram, ze dne 11. 2. 2013.

⁷⁹ Interní zdroj Hornického muzea.

Graf potvrzuje vzrůstající trend v návštěvnosti hornického muzea. Od roku 2007 si také udržuje roční návštěvnost přesahující sto tisíc platících návštěvníků.

V roce 2013 chystá muzeum zprovoznění již třetí trasy hornického vláčku, tentokrát jako součásti stálé interaktivní expozice o historii uranového hornictví v areálu Památníku Vojna. Při příležitosti 200. výročí otevření Ševčínského dolu připravuje novou specializovanou expozici dokumentující nejvýznamnější období báňského podnikání na Příbramsku v 19. století, kdy se zde vytěžilo okolo 90 % zásob stříbra a olova v rámci tehdejšího Rakouska-Uherska a místní revír se tak zapsal do světových dějin hornictví. Konečně bude nabídnuta veřejnosti též nová stálá expozice s názvem Z historie staré Vltavy, kterou se podařilo realizovat díky čerpání prostředků z Evropské unie a spolupráci s obcí Chotilsko. Tento projekt přibližuje, mimo jiné, slavnou historii těžby a zpracování povltavské žuly a také vývoj exploatace zlata ve středním Povltaví a další zajímavosti. Muzeum se v průběhu roku 2013 bude také prezentovat rovněž čtyřmi výstavami pořádanými v zahraničí, účastí na veletrzích cestovního ruchu, na různých oborových seminářích, konferencích, symposiích atd. u nás i mimo naši republiku, s cílem co nejlépe reprezentovat hornickou Příbram, Středočeský kraj i Českou republiku.⁸⁰

V expozicích hornického muzea se nalézají opravdové skvosty s nevyčísitelnou hodnotou. Mezi takové podle Josefa Velfla rozhodně patří bronzové předměty z 3. – 2. století př. n. l. dokládající keltskou kolonizaci regionu, Drkolnovské vodní kolo, vzorky stříbra z březohorského rudního revíru, stříbrné pečetidlo Březohorského horního bratrstva z roku 1530, stříbrná pamětní medaile s císařem Karlem VI. z roku 1728, stříbrné švancary z roku 1875 zhotovené k dosažení světového rekordu 1000 m hloubky dolu Vojtěch, parní těžní stroj dolu Vojtěch z let 1888–1889 s částí vyrobenou v roce 1874, parní těžní stroj dolu Anna z roku 1914, torzo hřídele jednoho z nejstarších vodních kol v revíru z roku 1796 v dole Anna, atd.⁸¹

Hornické muzeum reprezentuje hornickou tradici Příbrami nejen na regionální a republikové úrovni, zároveň se ale také účastní mezinárodních veletrhů. Ze zprávy o činnosti hornického muzea za rok 2011 vyplývá široké spektrum propagace. Na celostátní úrovni se Hornické muzeum zúčastňuje veletrhů cestovního ruchu GO, REGIONTOUR v Brně, HOLIDAY WORLD v Praze. Mezinárodní spolupráce probíhá za účasti na mezinárodních akcích, seminářích, symposiích. Muzeum dále vystoupilo na mezinárodní česko-polské

---

⁸⁰ Rozhovor s PaedDr. Josefem Velflem, ředitelem Hornického muzea Příbram, ze dne 11. 2. 2013.

⁸¹ Rozhovor s PaedDr. Josefem Velflem, ředitelem Hornického muzea Příbram, ze dne 11. 2. 2013.

konferenci s tématem využití vojenských památek jako turistických cílů. Hornické muzeum Příbram bylo spoluorganizátorem a jedním z garantů 50. ročníku Mezinárodního symposia Hornická Příbram ve vědě a technice (11. 10. – 13. 10. 2011).⁸²

Hornické muzeum nalezneme i v nejrůznějších tiskových materiálech orientovaných na turistiku a cestovní ruch, v českých sdělovacích prostředcích (ČT – Toulavá kamera, Prima family). Hornické muzeum se také prezentuje na webových stránkách, kde se dozvíme jak základní informace o otevírací době a cenách vstupného, tak i rozsáhlejší informace o aktivitách muzea. Hornické muzeum se také zabývá poměrně rozsáhlou přednáškovou činností, která je orientována především na základní a střední školy. S tímto souvisí spolupráce se školami, která byla uvedena výše. Rozmanité projekty jsou spolufinancovány ze sociálního fondu EU a částečně z MŠMT, proto muzeum na těchto projektech participuje, například účastí na projektu v rámci ROP NUTS II Střední Čechy („Propagace turistické destinace Příbramsko“) jako partner Města Příbram.⁸³

Propagační činnost muzea je velice rozsáhlá a lze konstatovat, že je Hornické muzeum v tomto ohledu zcela soběstačné. Před příjezdem do Příbrami Hornické muzeum je dobře značeno ze všech směrů, na hlavních příjezdových silnicích jsou všude umístěny ukazatele. Naopak situace se značením přímo v Příbrami je poněkud chaotická, proto se domníváme, že pro turisty bez znalosti města může být obtížné muzeum nalézt. Jako nedostatečné vnímáme především fadní hnědé značení na ukazatelích, které je ještě místy špatně viditelné, často skryté v zeleni apod. Z tohoto důvodu doporučujeme zkvalitnění orientačních tabulí, především tedy výraznější a přehlednější značení. Jinak však můžeme považovat propagaci muzea za zcela adekvátní.

3.4.2 Spolek Prokop Příbram

Další organizací, která si za svojí hlavní činnost klade stejný cíl, je občanské sdružení Spolek Prokop. Samotný rozsah činnosti spolku je mnohem širší. Pořádá koncerty, programy a přednášky pro děti a seniory. Podporuje také činnost hornické kapely – Březohorky. Spolupracuje s podnikem DIAMO – SUL Příbram, Kovohutěmi Příbram nástupnická, a. s., Hornickým muzeem. Také za organizaci Prokopské pouti vděčíme především tomuto Spolku.

---

⁸² VELFL, J. *Zpráva o činnosti Hornického muzea Příbram za rok 2011* [online]. Hornické muzeum Příbram 2012, s. 10-12 [cit. 2013-03-13]. Dostupné z [www: <http://www.muzeum-pribram.cz/userfiles/dalsi/pdf/11zprava.pdf>](http://www.muzeum-pribram.cz/userfiles/dalsi/pdf/11zprava.pdf).

⁸³ VELFL, J. *Zpráva o činnosti Hornického muzea Příbram za rok 2011*. [online]. Hornické muzeum Příbram 2012, s. 10-12 [cit. 2013-03-13]. Dostupné z [www: <http://www.muzeum-pribram.cz/userfiles/dalsi/pdf/11zprava.pdf>](http://www.muzeum-pribram.cz/userfiles/dalsi/pdf/11zprava.pdf).

Podle Chrudoše Fialy⁸⁴, starosty spolku, jsou aktivity dnes velice rozvinuté, avšak co se týká hornických tradic, tak v této oblasti je to dnes již menší objem činnosti. Spolek se chystá své aktivity rozšířit, bohužel dotazovaný nechtěl být ve svých představách konkrétní. Spolek se také chystá na spolupráci se školami, která dosud neprobíhá a její realizace se odhaduje na rok až dva. Spolupráce by měla probíhat prostřednictvím besed a přednášek. Ing. Fiala potvrzuje, že má mládež přehled o hornické tradici, zároveň ale dodává, že by nebylo na škodu tento přehled prohloubit. Propagace spolku probíhá prostřednictvím webových stránek, letáků a regionálního tisku. Na činnost spolku přispívá město. Ing. Fiala by za Prokop Příbram ocenil větší podporu od města především na údržbu areálu dolu Marie, jenž je majetkem města a Spolek Prokop zde sídlí za symbolické nájemné.

Jak již bylo uvedené výše, Spolek Prokop organizuje řadu akcí pro děti i seniory. Uveďme si proto alespoň některé z nich:

S Permonem za dětmi a seniory⁸⁵ - Hlavním cílem cyklu je seznamovat veřejnost se starými obyčejí, zvyky i historií regionu v souvislosti s hornickou tradicí.

- Putování se světýlky za Svatým Martinem – Největší akce, kterou spolek pořádá v rámci výše uvedeného projektu je lampiónový průvod na svátek sv. Martina. Myšlenka vznikla v roce 2005 a v témže roce byla i realizována. Od roku 2006 převzali patronát nad akcí příbramští starostové. A nová tradice obohacující kulturní život v Příbrami byla na světě.
- S Permonem za seniory – Spolek nezapomíná ani na starší občany. A právě pro ně je určen tento projekt. Pro domy s pečovatelskou službou ze sousedství je připravován program v podobě hudebního vystoupení, literárního čtení nebo Mikulášské nadílky. Členové spolku dále připravují přednášky pro Klub seniorů na Březových Horách, nebo pro studenty Akademie třetího věku v Příbrami.

Hornický Mikuláš – Akce zaměřená především na děti vznikla v roce 1994, dodnes se těší velké oblibě a probíhá od poloviny listopadu do začátku prosince. Je rozdělena do dvou okruhů. První okruh je pro děti z mateřských a základních škol. Druhý okruh je pro rodiče s dětmi.

---

⁸⁴ Rozhovor s Ing. Chrudošem Fialou, starostou Spolku Prokop Příbram, ze dne 17. 3. 2013.

⁸⁵ *Projekt "S Permonem za dětmi i seniory"* [online]. Spolek Prokop Příbram, 2009 [cit. 2013-01-23]. Dostupné z [www: <http://www.spolek-prokop-pribram.cz/permon.html>](http://www.spolek-prokop-pribram.cz/permon.html).

Spolek Prokop pořádá řadu akcí spojených s hornickou tradicí. Bohužel i výzkum potvrzuje, že o něm veřejnost mnoho neví. Za formu propagace můžeme považovat články, které vycházejí v regionálním týdeníku Periskop a které informují o různých akcích spolku. Informace také nalezneme na webových stránkách spolku. Spolku bychom na základě zjištění doporučovali, aby se vedle propagace svých akcí zaměřil i na vlastní propagaci spolku samotného, jistě by to přispělo k vyššímu zájmu o spolek samotný i jím pořádané akce.

3.4.3 Cech příbramských horníků a hutníků

Cech je nepolitickou, nezávislou a dobrovolnou právnickou osobou, mezi jejíž hlavní cíle patří vyhledávání a shromažďování hornických, hutnických a národních písní a jejich přednes na veřejnosti. Cech také podporuje zájem u mladších generací o hornicko-hutnické tradice a seznamuje veřejnost s hornicko-hutnickou historií Příbramska. Záslužné je samotné vyhledávání, oživování a udržování hornicko-hutnických tradic, událostí a zvyků a jejich následné rozvíjení. Propaguje Příbram jako královské horní město a spolupracuje s organizacemi a spolky s obdobným zaměřením jak na území České republiky, tak za jejími hranicemi. Organizuje nebo se podílí na organizaci akcí s H-H tématikou, jako je Skok přes kůži či ples nebo přednášky a exkurze.⁸⁶

Hornické tradice jsou tak bohaté, že je nelze obsáhnout všechny. Přesto měla tato kapitola přiblížit jejich nezpochybnitelné místo ve společnosti. Dokázali jsme, že opravdu prostupovaly všechny sféry společenského života, například hornický charakter měly stavby, kde hornické rodiny žily, keramika na sobě nesla známky hornické symboliky, k hornictví patřil i zvláštní styl odívání či věci každodenní potřeby, vznikl i svébytný hornický jazyk se specifickými výrazy.

Z provedené analýzy jasně vyplývá, že i v současnosti se Město Příbram a některá občanská sdružení dostatečně věnují udržování tradic. Z toho pak také vyplývá, že míra povědomí o hornické historii a jejích tradicích by měla být u místního obyvatelstva relativně vysoká. Dodnes se každoročně koná tradiční Skok přes kůži, který byl původně spojen s Vysokou školou báňskou, v současnosti se Střední průmyslovou školou, pořádají se hornické plesy apod. Udržování hornických tradic bylo násilně přerušeno druhou světovou válkou a výše zmíněné spolky a Hornické muzeum se zasloužily o jejich opětovné obnovení.

---

⁸⁶ Stanovy [online]. Cech Příbramských horníků a hutníků, 2013 [cit. 2013-02-27]. Dostupné z [www: <http://www.cechphh.cz/cz/zakladni-dokumenty-cechu/stanovy-cechu-phh>](http://www.cechphh.cz/cz/zakladni-dokumenty-cechu/stanovy-cechu-phh).

Přesto si přes veškerou snahu hornických spolků klademe otázku, zda se postupem času najdou stejní nadšenci z řad mladé generace, kteří se ujmou jejich práce, aby dál udržovali hornický odkaz našich předků. Jak ale hornickou tradici vnímá současná mladá generace, zda má zájem o ni a jakou roli v tomto smyslu sehrávají místní základní a střední školy? Těmto otázkám bylo věnováno výzkumné šetření, jehož výsledky přináší následující kapitola.

4 DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ

Praktická část bakalářské práce sleduje informovanost příbramské mládeže v otázce hornického povědomí. K provedení dotazníkového šetření a následného sběru dat byly osloveny v roce 2012 některé příbramské základní, střední školy a v roce 2013 jedna vysoká škola.

4.1 Charakteristika dotazníkového šetření

Konkrétně byl sběr dat proveden na obou stupních základní školy Bratří Čapků, na Gymnáziu, Legionářů 402, na Obchodní akademii a na Vysoké škole evropských a regionálních studií. Rozdáno bylo celkem 368 anonymních dotazníků, jehož vzor je uveden v příloze. Jak je uvedeno výše celkem vyplnilo anonymní dotazník 368 dotazovaných. Návratnost byla díky pečlivosti a ochotě kantorů 100%.

4.2 Výsledky šetření podle stupně vzdělání

Největší podíl vyplněných dotazníků pochází z výše zmíněných středních škol a to v počtu 211 kusů. Na základní škole byly rozdány celkem 144 dotazníky a na vysoké škole celkem 13 kusů. V přehledné tabulce č. 5 je zastoupeno procento odpovědí na jednotlivé otázky se zohledněním stupně vzdělání.

Podle odpovědí na třetí otázku (Byli jste někdy ve škole seznámeni s hornickou historií v Příbrami?) s ohledem na vzdělání odpovědělo ANO 88 % žáků základní školy, 78 % žáků střední školy a 64 % studentů VŠ. Na základě těchto výsledků je patrné, že čím jsou děti starší, tím více klesá míra informování o hornictví ve školách a zároveň dochází k nárůstu procenta záporných odpovědí. Pouze žáci středních škol, kteří odpověděli kladně, se také domnívají, že nebyla tomuto tématu věnována dostatečná pozornost. U vysoké i základní školy jsou nepatrné rozdíly ve výsledcích. Je zajímavé, že nejvíce žáků základní školy (77 %) považuje za důležité znát historický vývoj regionu.

Většina žáků/studentů ze všech škol, vždy přes 70 %, navštívila některé příbramské doly v rámci školní exkurze. Také dojmy z exkurze byly velmi pozitivní, v průměru 93 % dotázaným se exkurze líbila. Na vysoké škole se dokonce nenašel nikdo, komu by se nelíbila. Ti, kteří na otázku odpověděli záporně, tedy, že se žádné exkurze neúčastnili, by o ni měli přesto zájem. To jasně dokladuje skutečnost, že hornické muzeum a jeho prohlídkový areál má všem co nabídnout.

Tabulka č. 5: Přehled vyhodnocení dotazníkového šetření v %

Přehled vyhodnocení dotazníkového šetření v %				
	ANO/NE	ZŠ	SŠ	VŠ
Otázka č.3	ANO	88,46	78,28	64,71
	NE	11,54	21,72	35,29
Otázka č.4	ANO	76,92	60,63	58,82
	NE	23,08	39,37	41,18
Otázka č.5	ANO	50,00	44,80	58,82
	NE	50,00	55,20	41,18
Otázka č.6	ANO	56,15	82,81	82,35
	NE	43,85	17,19	17,65
Otázka č.7	ANO	71,54	73,76	76,47
	NE	28,46	26,24	23,53
Otázka č.8	ANO	16,92	14,03	23,53
	NE	83,08	85,97	76,47
Otázka č.9	ANO	6,92	10,41	23,53
	NE	93,08	66,06	76,47
Otázka č.10	ANO	40,00	15,38	23,53
	NE	60,00	84,62	76,47
Otázka č. 11	SAMI	19,23	38,24	100,00
	SE ŠKOLOU	55,77	60,00	50,00
	S PRA/RODIČI	46,15	7,49	7,69
Otázka č. 12	ANO	44,62	41,63	64,71
	NE	55,38	58,37	35,29

Velké mezery v informovanosti byly zaznamenány především v osmé otázce (Znáte nějaké příbramské spolky, které se věnují hornické historii?). Téměř 87 % žáků středních škol nezná žádné příbramské spolky zabývající se hornickou tradicí. Bohužel nemá povědomí o těchto spolcích přes 83 % žáků základní školy, přestože považují seznámení s hornickou minulostí za důležité.

Pouze studenti vysoké školy by uvítali větší hodinovou dotaci pro výuku příbramské (regionální) historie s důrazem na její nejdůležitější součást, a to na hornictví. Studenti vysoké školy také odpovídali více kladně na otázku týkající se zavedení besed a workshopů na školách s odborníky a tematikou hornických tradic. Žáci střední školy nejsou pro jejich zavedení a žáci základních škol mají shodně záporných i kladných odpovědí na tuto otázku.

4.3 Výsledky šetření podle pohlaví

Z celkového počtu 368 dotazovaných vyplnilo anonymní dotazník 203 dívek a 165 chlapců.

S hornickou historií bylo seznámeno celkem 79,3 % dívek a 83,6 % chlapců. Téměř 56 % dívek se domnívá, že bylo tomuto tématu věnováno dostatek pozornosti. Chlapci mají stejný počet kladných i záporných odpovědí u této podotázky. Přitom se dívky (71 %) i chlapci (61 %) shodují na tom, že je důležité znát historický vývoj regionu.

Zatímco více dívek 54 % by neuvítalo zavedení besed na téma hornických historie Příbramska, u chlapců opět dochází ke shodě odpovědí. Naopak na otázku pro začlenění více hodin o hornické tradici do výuky záporně odpovědělo 59 % chlapců a 54 % dívek.

Přes 79 % dívek zná nějaké příbramské doly, zatímco chlapců jen 67 %. U této otázky by se dalo z genderové hlediska předpokládat, že budou více informovaní chlapci. Tři čtvrtiny dotázaných navštívily důl v rámci školní exkurze. I u této otázky by se dalo očekávat, že budou více nadšení chlapci. Ovšem exkurze se líbila 92 % dívek a 89 % chlapců. Rozdíl je to nepatrný, ale naznačuje stírání genderových rolí. Do Hornického muzea by se rádi někdy podívali i ti, co se exkurze neúčastnili stejně jako u výsledků šetření podle stupně vzdělání. Dívek by se přišlo podívat 81 % a chlapců 69 %.

Znalost hornických spolků a akcí jimi pořádaných se i zde ukázala jako mizivá. 85 % chlapců i dívek nezná žádný spolek udržující hornické tradice a 66 % dívek a 90 % chlapců nezná žádné aktivity, které tyto spolky organizují. V tomto případě je zcela logické, že se 75 % chlapců i dívek neúčastnilo žádných akcí, které spolky pořádají. Zbývajících 25 % nejčastěji uvádělo Prokopskou pouť a skok přes kůži. Zde je však odpověď na druhou část otázky zkreslena neznalostí spolků. Žáci se jistě zúčastnili Prokopské poutě, ale o jejím organizátorovi nikdy nepřemýšleli. Dívky tyto akce navštívily nejvíce se školou. Chlapci naopak s rodiči nebo prarodiči. Z výzkumu vyplývá, že ani dívky, ani chlapci nenavštěvují tyto akce sami.

4.4 Celkový souhrn šetření

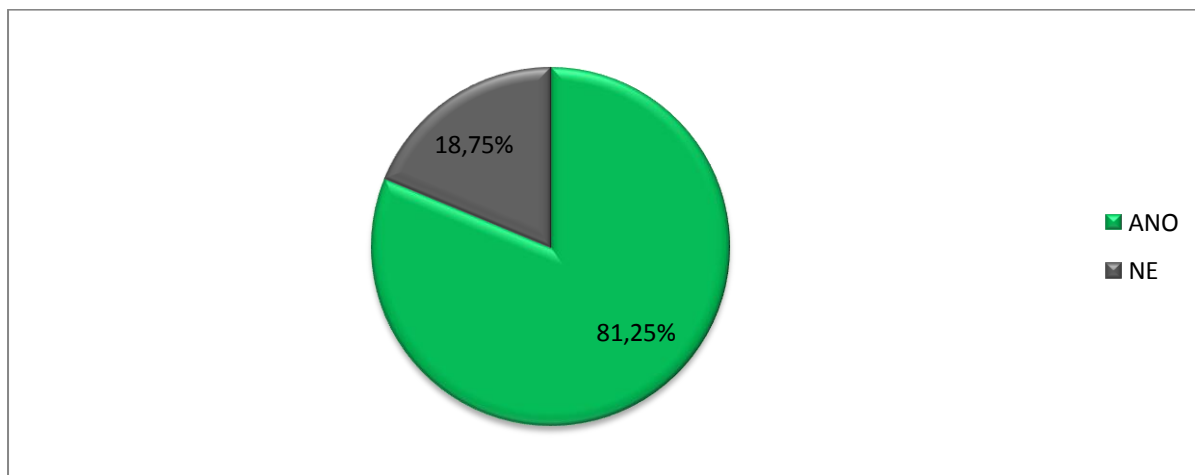
V této podkapitole se budeme věnovat komplexního rozboru dotazníkového šetření. Získáme tak ucelený obraz o informovanosti mládeže bez ohledu na stupeň jejich vzdělání, nebo pohlaví.

Celkem 81,25 % žáků i studentů bylo ve škole seznámeno s hornickou tradicí. Na druhou stranu si nejsou kladně odpovídající jisti, zda bylo tomuto tématu věnováno dostatek pozornosti. Dále se i vysoké procento (66,3 %) dotázaných domnívá, že je důležité znát kulturně-historický vývoj města. V otázce zavedení besed s hornickou tematikou, stejně jako v otázce na zavedení více hodin výuky o hornictví a našem regionu jsou výsledky téměř vyrovnané. Přesto považujeme za úspěch přes 47 % kladných odpovědí vítajících zpestření výuky v rámci regionálního vzdělávání. Podle Marcely Blažkové⁸⁷, ředitelky Obchodní akademie v Příbrami, není tématu věnováno dostatek pozornosti především díky nedostatku času. Ve stejném duchu se vyjádřila i o nedostačující informovanosti v rámci regionálních znalostí. OA také spolupracuje s hornickým muzeem, ale ne pravidelně. „S každou třídou muzeum během studia alespoň jednou navštívíme, je součástí maturitních okruhů a konverzačních témat, bereme do muzea prakticky každou zahraniční návštěvu.“

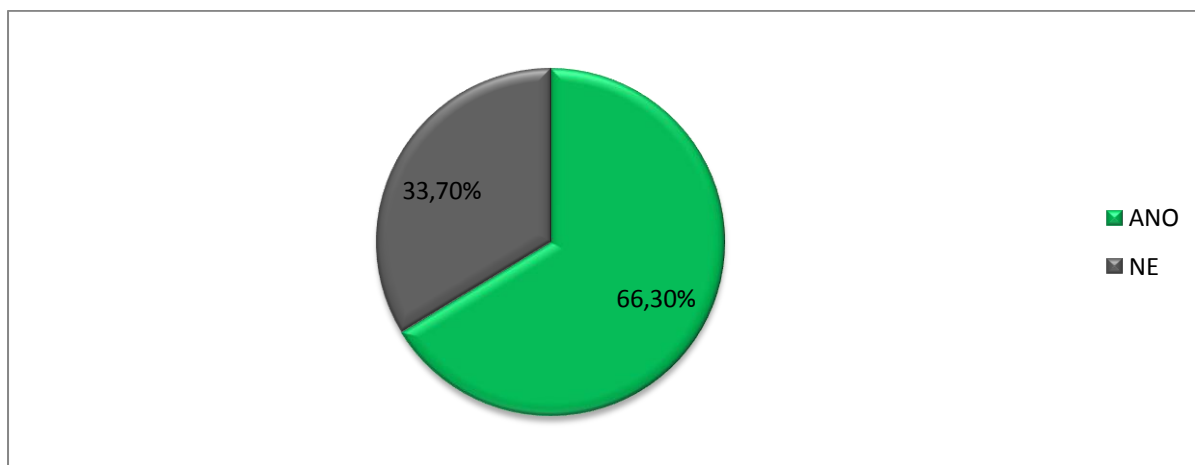
---

⁸⁷ Rozhovor s RNDr. Marcelou Blažkovou, ředitelkou Obchodní akademie Příbram, ze dne 19. 2. 2013.

Graf č. 2: Byli jste někdy ve škole seznámeni s hornickou historií v Příbrami?⁸⁸

Graf č. 3: Myslíte si, že je důležité znát historický vývoj hornictví v Příbrami?⁸⁹

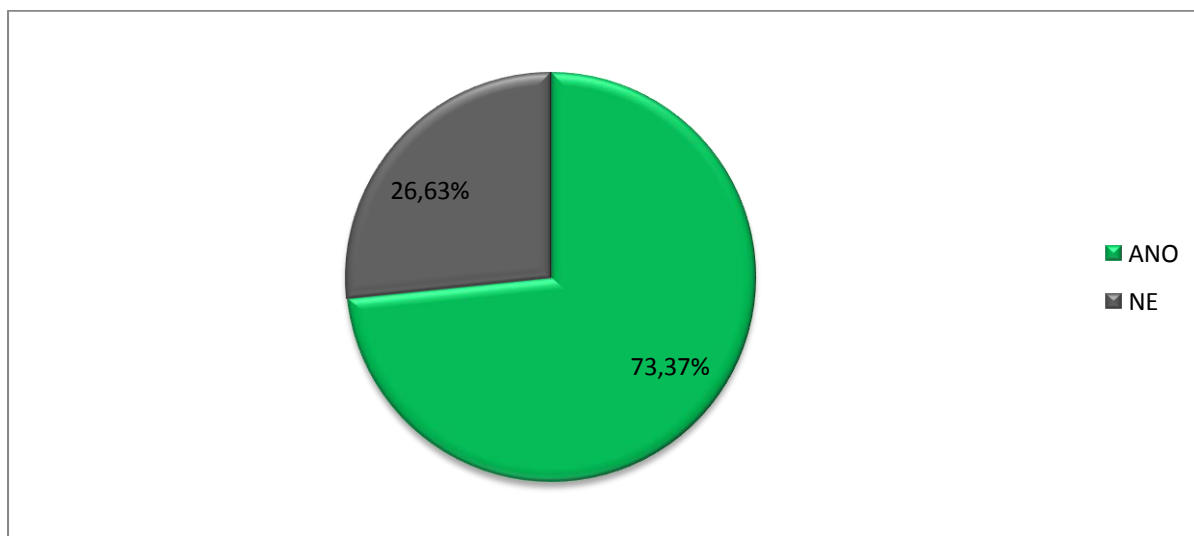

Dobrých výsledků dosáhla příbramská mládež i ve znalostech týkajících se příbramských dolů. Přes 73 % odpovědělo na otázku, zda znají některé z příbramských dolů kladně. Nejčteněji byly v odpovědích zastoupeny doly Anna a Vojtěch. Na druhou stranu si klademe otázku, zda je zdravé, když téměř každé čtvrté dítě neví, že jsou ve městě nějaké doly, zvlášť když jejich přítomnost vnímáme takřka na každém kroku, zejména na Březových Horách. Necelé tři čtvrtiny dotázaných se zúčastnily se školou exkurze v Hornickém muzeu. Pouhým 10 % se exkurze nelíbila, což značí velký úspěch. Ze zbývajících 26 %, kteří se exkurze v rámci školy neúčastnili, by se i přesto rádo do muzea podívalo přes 75 %.

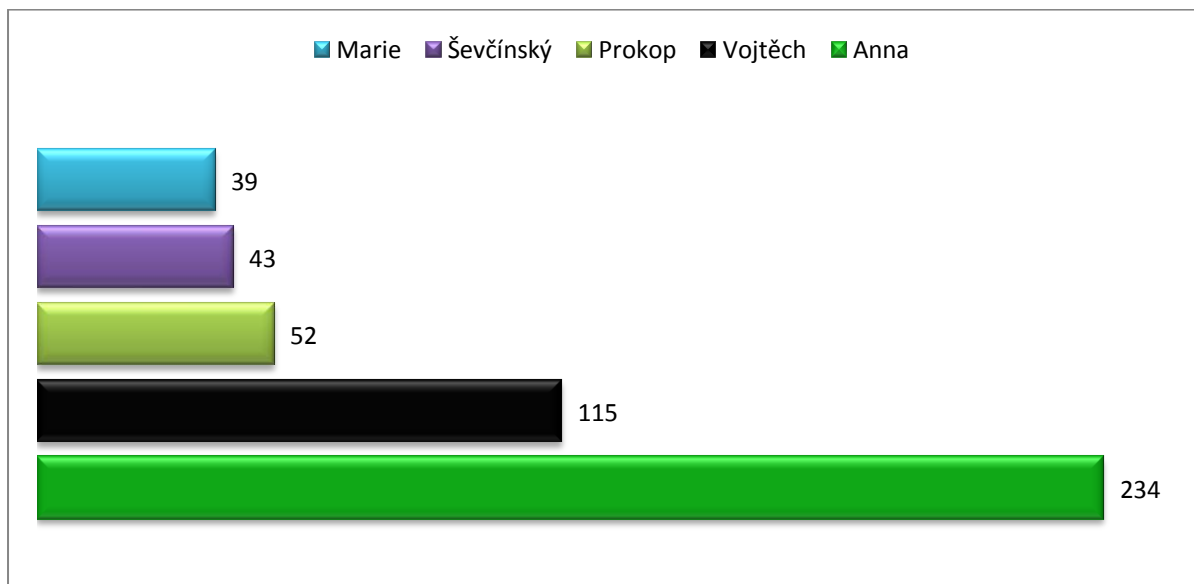
⁸⁸ Vlastní analýza.

⁸⁹ Vlastní analýza.

Graf č. 4: Znáte některé známé hornické doly, které se nacházejí v Příbrami?⁹⁰

Graf č. 5: Četnost jednotlivých dolů v podotázce otázky č.6 (číslo uvádí počet odpovědí)⁹¹

Zatímco by se dalo říci, že z výsledků dotazníkového šetření vyplývá poměrně vysoká informovanost mládeže v oblasti povědomí o hornickém vývoji, co se týče subjektů a tradic, snad kromě Hornického muzea, jsou jejich znalosti nedostatečné. Pouhých 15,5 % dotázaných zná některé z příbramských spolků, které se věnují hornickým tradicím. To je alarmující ukazatel nedostatečné propagace. S tím souvisí fakt, že necelých 10 % zná některé z jejich aktivit, například pořádání kulturních akcí spojených s hornickými tradicemi. Z šetření dále vyplývá, že pouhých 25 % se někdy účastnilo akcí organizovaných těmito spolky. Téměř shodná zde byla účast na Prokopské pouti, skoku přes kůži a na hornickém Mikuláši. Takto

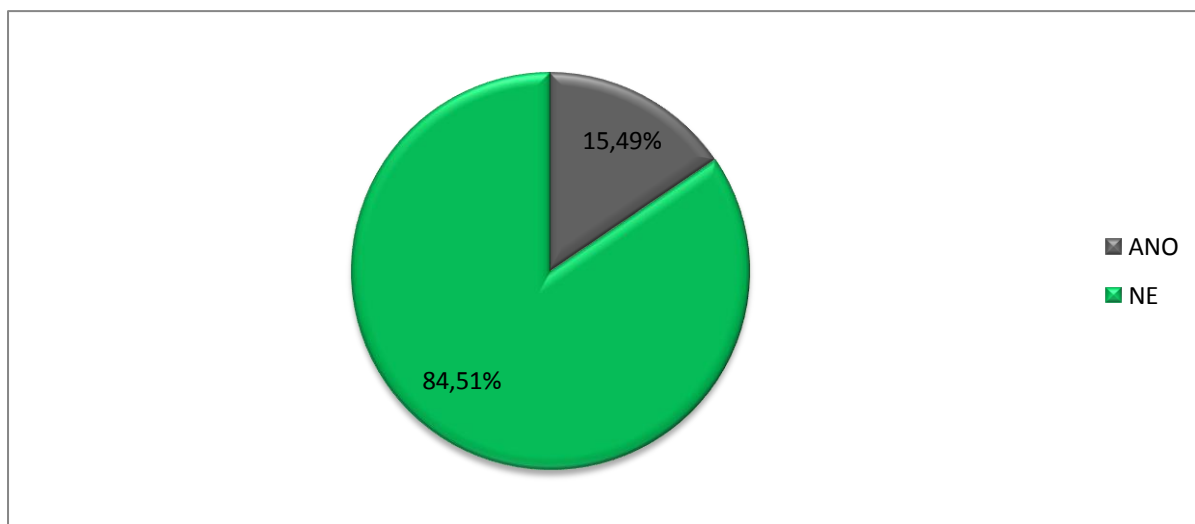
⁹⁰ Vlastní analýza.

⁹¹ Vlastní analýza.

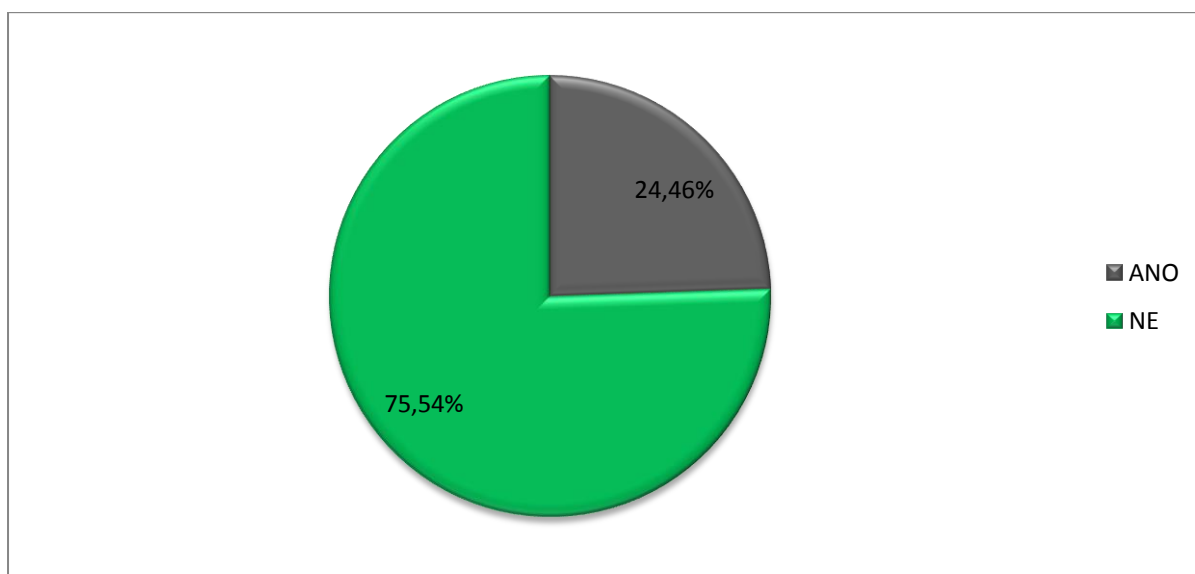

nížká čísla lze přičíst faktu, že dotázaní akce třeba znají, ale nedokážou si je spojit se spolky, protože je neznají. Nejčastěji pak tyto akce navštěvují v doprovodu rodičů, s kamarády, nebo se školou. Na základě výsledků tedy můžeme potvrdit i hypotézu, že mládež tyto akce nevyhledává sama, nýbrž v doprovodu rodičů či v rámci školní exkurze.

Graf č. 6: Znáte nějaké příbramské spolky, které se věnují hornické historii?⁹²

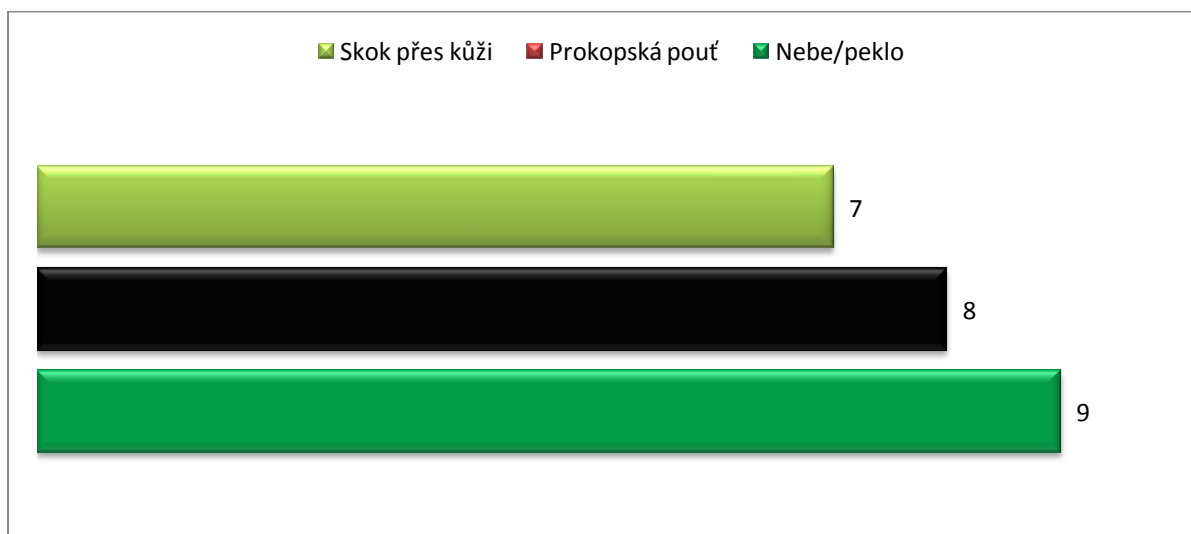
Graf č. 7: Zúčastnili jste se někdy akcí, které organizují hornické spolky?⁹³

⁹² Vlastní analýza.

⁹³ Vlastní analýza.

Graf č. 8: Četnost odpovědí na podotázku otázky č. 10 (Zúčastnili jste se někdy akcí, které organizují hornické spolky?)⁹⁴

Z výsledků provedeného dotazníkového šetření vyplývá, navzdory očekáváním, celkem vysoká informovanost mládeže o hornické tradici města, v němž žijí nebo studují. Dotazovaní si uvědomují, že je důležité znát kulturně-historický vývoj města. Většina byla s kulturně-historickým vývojem seznámena v průběhu školní docházky. Dotazovaní velmi kladně hodnotili i exkurze do Hornického muzea, kterých se zúčastnili v rámci školy. Většina z dotázaných si také vzpomněla na názvy příbramských dolů.

Bohužel v souvislosti s informovaností mládeže o hornických spolcích a jejich činnosti dochází k potvrzení hypotézy, neboť výzkum prokázal, že jejich informovanost je v této oblasti mizivá. Proto se domníváme, že snaha hornických spolků nezanechává na příbramské mládeži dostatečné stopy. Z tohoto důvodu by se měly hornické spolky zamyslet nad přehodnocením propagační strategie jak sebe samých, tak i akcí, které pořádají.

⁹⁴ Vlastní analýza.

ZÁVĚR

V úvodní části jsme se zabývaly historickým kontextem, ze kterého je jasně patrný pozitivní vliv hornictví na kulturní rozvoj města. Uvést můžeme například rozkvět hornictví v 16. a 18. století. Zásahu na rozvoji hornictví měl především Ferdinand II., který 20. listopadu 1579 vydal horní řád a povýšil Příbram na svobodné královské horní město. Negativní dopad na město měla březohorská katastrofa, která se svým rozsahem zapsala do dějin, a kterou následně doprovázely hornické nepokoje. Určitý negativní faktor můžeme také spatřovat ve velkém přílivu horníků ze zahraničí. To se promítalo v nepříliš velkém patriotismu a celkovém sepětí s městem. Přesto se domníváme, že pozitivní přínos převažuje nad některými negativními aspekty, které s sebou hornictví přineslo.

Hornickou éru Příbrami můžeme označit jako hlavní faktor rozvoje samotného města. Jak již bylo uvedeno výše, mezi hlavní pozitiva hornictví na Příbramsku patřilo množství vytvořených pracovních míst a s tím související příliv kapitálu. Především díky hornictví nabyla Příbram evropského významu a vysoké prestiže.

Díky hornické minulosti je kulturní život ve městě velmi bohatý. Udržování tradic se zřetelně promítá právě v současnosti, například každoročním připomínáním hornických parád v podobě Prokopské pouti nebo pořádáním Skoku přes kůži jako upomínkou studentského života na Vysoké škole báňské. Hornická tradice je v Příbrami stále velmi živá, především díky snaze Hornického muzea a dalších výše uvedených organizací, jejichž hlavní náplní je udržování a propagace tradic. V tradici pokračují nejen tyto subjekty, ale i hornická kapela nebo mnoho dalších nadšenců. Bohužel je v jejich kolektivu nedostatek mladých lidí, kteří by o takto záslužnou činnost jevíli zájem, proto by měly tyto spolky veškerou svou propagaci směřovat především k mladší generaci. Hornické muzeum je v tomto ohledu propagace jak sebe samého, tak i propagace tradic, velmi pokročilé. Podílí se na velkém množství projektů a aktivit jak na celorepublikové, tak i evropské úrovni.

Naši prarodiče nebo dokonce praprarodiče mají k hornictví velmi blízko. V téměř každé domácnosti se najdou předměty, které souvisejí s hornictvím nebo nesou jeho symboliku. Od pracovních nástrojů až po umělecké předměty. Bohužel postupem času tradice blednou a ztrácejí svou bývalou slávu. To se odrazilo i v dotazníkovém šetření zaměřeném na mládež. Z něhož vyplývá, že žáci mají o hornictví i jeho tradicích pouze obecnou představu. Bohužel drtivá většina z nich neví, nebo ví jen velmi málo o lidech, kteří stojí za jejich

udržováním. To je potřeba změnit, aby se v udržování těchto tradic mohlo pokračovat po další generace.

Hornickým spolkům doporučujeme, aby svoji pozornost soustředily především na mladou generaci a na její vzdělávání v této oblasti. Zlepšit by se také měla samotná propagace spolků. Současnou propagaci považujeme spíše za pasivní hlavně prostřednictvím webových stránek. S výjimkou Hornického muzea můžeme nynější propagaci vystihnout jako: „Dokud jsem se o Vás nezačal zajímat, nic jsem o Vás nevěděl.“ Je zapotřebí vzbudit v mladé generaci zájem a něčím ji motivovat a tento přístup tato kritéria rozhodně nesplňuje.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Literární zdroje

1. BEJČEK, E. Hornická tradice na Příbramsku. *Vlastivědný sborník Podbrdská*. Příbram, 1987. [Sv.] 38/39, s. 173-201.
2. BEZDĚKA, J. Historické letopočty Příbramské. *Město stříbra a slávy*. Příbram. 1966. s. 23-54.
3. ČÁKA, J. *Kráčím starou Příbramí*. Příbram : Olšanská & Hyšpler, 1998. 83 s. ISBN 80-902362-1-9.
4. ČÁKA, J. *Podbrdskem od městečka k městu*. Praha; Litomyšl : Paseka, 2001. 288 s. ISBN 80-7185-400-X.
5. HAVRLÍK, S. Lidové umění na Příbramsku. *Město stříbra a slávy*. Příbram : Městský Národní výbor v Příbrami, 1966. s. 109-112.
6. FRYŠ, J. *Dvanáct osudů dvou staletí*. Příbram, 2006. 270 s. ISBN 80-239-8119-6.
7. JEŽEK, V. Z historie dolů na stříbro a olovo. *Město stříbra a slávy*. Příbram : Městský Národní výbor v Příbrami, 1966. s. 55-66.
8. KALISTA, E. Jelito. *Město stříbra a slávy*. Příbram : Městský Národní výbor v Příbrami, 1966. s. 135-239.
9. KOPIČKOVÁ, B. Hornické nepokoje v Příbrami roku 1892. *Vlastivědný sborník Podbrdská*. Příbram : Okresní muzeum a Okresní archiv, 1987. [Sv.] 32/33, s. 198-213.
10. KOPIČKOVÁ, B. Privilegia města Příbramě. *Vlastivědný sborník Podbrdská*. Příbram : Okresní archiv a Okresní muzeum, 1977. [Sv.] 11/12, 217 s.
11. KOŘAN, J. K dějinám příbramského dolování v 16. a 18. století. *Vlastivědný sborník Podbrdská*. Příbram : Okresní archiv a Okresní muzeum, 1971. [Sv.] 5, s. 107-126.
12. KUČA, K. *Města městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku*. Praha : Libri, 2004. 880 s. ISBN 80-7277-040-3.
13. MAJER, J. Ke vzniku a počátkům báňské akademie v Příbrami. *Vlastivědný sborník Podbrdská*. Příbram : Okresní muzeum a Okresní archiv, 1971. [Sv.] 5. s. 7-41.
14. MORAFCOVÁ, M. Hornický oděv v českých módách 60. let 19. století. *Vlastivědný sborník Podbrdská*. Příbram : Okresní archiv a Okresní muzeum, 1987. [Sv.] 38/39, s. 109-132.
15. PALIVEC, V. Skok přes kůži. *Město stříbra a slávy*. Příbram : Příbram : Městský Národní výbor v Příbrami, 1996. s. 162-164.

16. TURKOVÁ, M. Život hornických rodin za první republiky na stránkách dobového tisku. *Vlastivědný sborník Podbrdská*. Příbram : Okresní muzeum a Okresní archiv, 1987. [Sv.]38/39. 374 s.
17. VELFL, J. *Příbram*. Praha, Litomyšl : Paseka, 2010. 84 s. ISBN 978-80-7432-069-9.
18. VELFL, J. Na prahu dějin. *Příbram v průběhu staletí*. Příbram : Městský úřad Příbram, 2003. 166 s. ISBN 80-239-1174-0.
19. ZPĚVÁK, F. Světlo zhaslo. *Město stříbra a slávy*. Příbram : Městský Národní výbor v Příbrami, 1966. s. 147-151.

Internetové zdroje

1. *Březohorská tragédie – katastrofa na dole Marie v roce 1892* [online]. Zdař Bůh.cz, 2009 [cit. 2012-10-10]. Dostupné z www: <<http://www.zdarbuh.cz/dulni-nestesti/brezohorska-tragedie-katastrofa-na-dole-marie-v-roce-1892/>>.
2. *Důlní katastrofa 1892* [online]. Spolek Prokop Příbram, 2013 [cit. 2013-03-06]. Dostupné z www: <http://www.spolek-prokop-pribram.cz/dulnik/Katastrofa1892-7.pdf>>.
3. *Historie dobývání na Příbramsku* [online]. Články o hornictví: Řimbaba, 2011 [cit. 2012-09-10]. Dostupné z www: <<http://www.rimbaba.cz/index.php/clanky-o-hornictvi/40-historie-dobvyvani-na-pribramsku>>.
4. *Historie hornictví: Všeobecné dějiny dolování rud v Jáchymově* [online]. Hornictví, 2013 [cit. 2012-09-10]. Dostupné z www: <<http://www.hornictvi.info/histor/lokality/jachym/JACHYM3.htm>>.
5. *Hornická hymna* [online]. Spolek Prokop Příbram, 2009 [cit. 2013-01-23]. Dostupné z www: <<http://www.spolek-prokop-pribram.cz/pisne/hymna.htm>>.
6. *Hornická kapela* [online]. Spolek Prokop Příbram, 2009 [cit. 2013-01-23]. Dostupné z www: <<http://www.spolek-prokop-pribram.cz/kapela.html>>.
7. *Jan Čáka* [online]. Spolek Prokop Příbram, 2009 [cit. 2013-01-23]. Dostupné z www: <<http://www.spolek-prokop-pribram.cz/caka.html>>.
8. KNÍŽEK, M. *Historie hornictví Příbramského regionu* [online]. Gweb, 2004 [cit. 2012-09-08]. Dostupné z www: <http://www.gweb.cz/clanky/clanek-45/>>.
9. KORBEL, J. *Důlní katastrofa 31. května 1892* [online]. Spolek Prokop Příbram, 2009 [cit. 2012-10-10]. Dostupné z www: <<http://www.spolek-prokop-pribram.cz/katastrofa.html>>.

10. KORBEL, J. *Hormistr Jak Antonín Alis* [online]. Spolek Prokop Příbram, 2013 [cit. 2013-01-23]. Dostupné z www: <<http://www.spolek-prokop-pribram.cz/dokumenty/alis.pdf>>.
11. *Muzeum* [online]. Hornické muzeum Příbram, 2011–2013 [cit. 2013-02-15]. Dostupné z www: <<http://www.muzeum-pribram.cz/cz/muzeum/historie/>>.
12. *Obnovená prokopská pouť* [online]. Spolek Prokop Příbram, 2009 [cit. 2013-01-23]. Dostupné z www: <<http://www.spolek-prokop-pribram.cz/opout.html>>.
13. *PaedDr. Josef Velfl* [online]. Hornické muzeum Příbram, 2013 [cit. 2013-03-02]. Dostupné z www: <<http://www.muzeum-pribram.cz/dalsi/lide/velfl/velfl.html>>.
14. PODLAHA, J. *Velká výročí města Příbramě z renesanční doby v Čechách*. Toulky příbramskou historií [online]. Quido, 2013 [cit. 2012-09-10]. Dostupné z www: <http://www.quido.cz/historie/historie_373.html>.
15. *Projek "S Permonem za dětmi i seniory"* [online]. Spolek Prokop Příbram, 2009 [cit. 2013-01-23]. Dostupné z www: <<http://www.spolek-prokop-pribram.cz/permon.html>>.
16. *Putování za příbramskými permoníky* [online]. Hornické muzeum Příbram, 2006 [cit. 2013-01-23]. Dostupné z www: <<http://www.muzeum-pribram.cz/akce/06denkraj/06denkraj.html>>.
17. *Skok přes kůži* [online]. SPŠ a VOŠ Příbram, 2013 [cit. 2013-01-23]. Dostupné z www: <<http://www.spspb.cz/>>.
18. *Spisovatele* [online]. Podlesí, 2013 [cit. 2012-11-29]. Dostupné z www: <<http://podlesi.wz.cz/spisovatele.html>>.
19. *Stanovy* [online]. Cech Příbramských horníků a hutníků, 2013 [cit. 2013-02-27]. Dostupné z www: <http://www.cechphh.cz/cz/zakladni-dokumenty-cechu/stanovy-cechu-phh>.
20. VELFL, J. *Zpráva o činnosti Hornického muzea Příbram za rok 2011*. [online]. Hornické muzeum Příbram, 2012 [cit. 2013-03-13]. 21 s. Dostupné z www: <<http://www.muzeum-pribram.cz/userfiles/dalsi/pdf/11zprava.pdf>>.

Ostatní zdroje

1. BLAŽKOVÁ, M., ředitelka OA a VOŠ Příbram, 19. 2. 2013, řízený rozhovor.
2. FIALA, Ch., starosta Spolku Prokop Příbram, 17. 3. 2013, řízený rozhovor.
3. VELFL, J., ředitel Hornického muzea, 11. 2. 2013, řízený rozhovor.

SEZNAM GRAFŮ, OBRÁZKŮ A TABULEK

Seznam grafů

Graf č. 1: Vývoj návštěvnosti Hornického muzea od roku 2003-12	45
Graf č. 2: Byli jste někdy ve škole seznámeni s hornickou historií v Příbrami?	55
Graf č. 3: Myslíte si, že je důležité znát historický vývoj hornictví v Příbrami?	55
Graf č. 4: Znáte některé známé hornické doly, které se nacházejí v Příbrami?	56
Graf č. 5: Četnost jednotlivých dolů v podotázce ot.č.6	56
Graf č. 6: Znáte nějaké příbramské spolky, které se věnují hornické historii?	57
Graf č. 7: Zúčastnili jste se někdy akcí, které organizují hornické spolky?	57
Graf č. 8: Podotázka ot.č.10	58

Seznam obrázků

Obrázek č. 1: Módní předloha hornického oděvu z r. 1862 podle J.Farského	39
Obrázek č. 2: Permoník - Karel Hojden	41

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Trvalá ztrátovost báňského podnikání Karlovarského těžářstva	19
Tabulka č. 2: Oběti podle pracovního zařazení	24
Tabulka č. 3: Hornictví – ročník 1857/58	29
Tabulka č. 4: Hornictví – ročník 1860/61	30
Tabulka č. 5: Přehled vyhodnocení dotazníkového šetření v %	52

SEZNAM PŘÍLOH

- I. Dotazník
- II. Obrazová příloha

PŘÍLOHY

I. Dotazník

ANONYMNÍ DOTAZNÍK

Tento dotazník slouží ke sběru dat pro bakalářskou práci.

1. Vaše pohlaví MUŽ ŽENA
2. Jakou školu studujete? ZŠ SŠ VŠ
3. Byli jste někdy ve škole seznámeni s hornickou historií v Příbrami? ANO NE

* Pokud ANO, domníváte se, že tomuto tématu bylo věnováno dostatek pozornosti? ANO NE
4. Myslíte si, že je důležité znát historický vývoj hornictví v Příbrami? ANO NE
5. Uvítali byste ve škole odborné besedy na téma hornických tradic v Příbrami? ANO NE
6. Znáte některé známé hornické doly, které se nacházejí v Příbrami? ANO NE

Pokud ANO, jaké jsou jejich názvy? A kolik jich v Příbrami je? (vypište) _____
_____
_____
7. Navštívili jste někdy tyto doly nebo hornické muzeum v rámci školní exkurze? ANO NE

Pokud ANO - líbila se Vám poznávací exkurze? LÍBILA NELÍBILA

Pokud NE - měli byste zájem o tuto školní exkurzy? ANO NE
8. Znáte nějaké příbramské spolky, které se věnují hornické historii? ANO NE
9. **Znáte nějaké aktivity** příbramských spolků? ANO NE

Pokud ANO - jaké to jsou: _____
_____
_____

- Zúčastnili jste se** někdy akcí, které organizují hornické
10. spolky? ANO NE

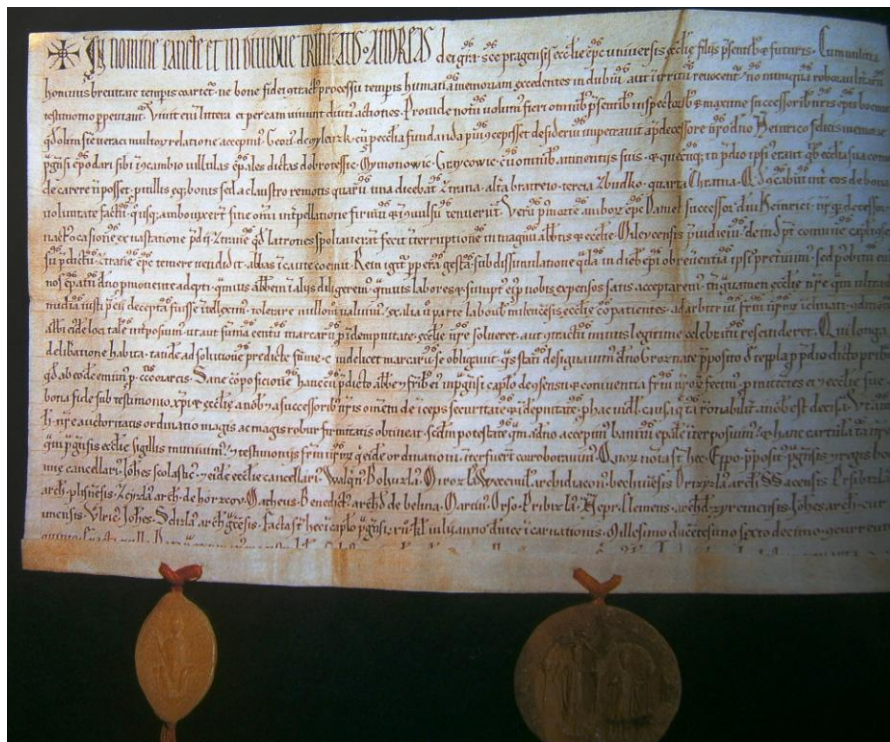
Pokud ANO - jakých:

- Těchto akcí jste se
11. zúčastnili: SAMI SE ŠKOLOU S RODIČI
S PRARODIČI

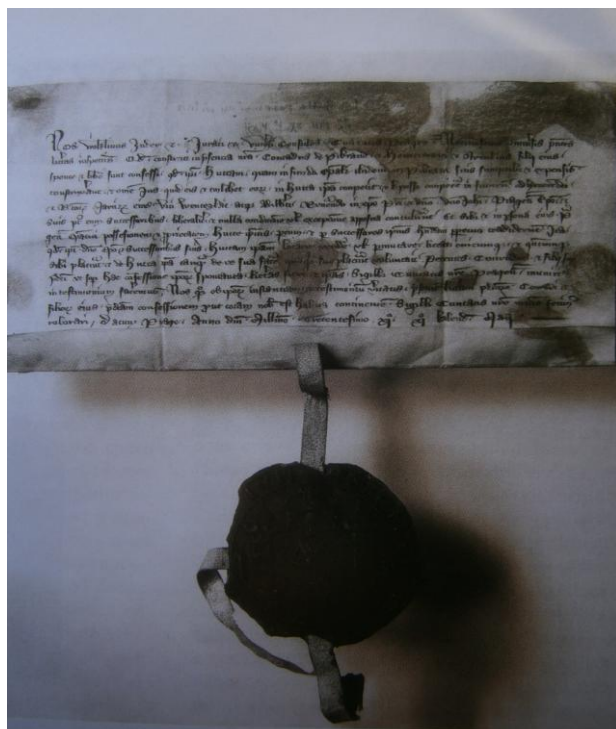
- Myslíte si, že by se mělo zařadit do výukového programu více hodin o příbramské
12. historii? ANO NE

II. Obrazová příloha

Obrázek č. 1: Nejstarší dochovaná listina potvrzující existenci⁹⁵

Obrázek č. 2: Listina z 21. 4. 1311⁹⁶

⁹⁵ VELFL, J. Na prahu dějin. Příbram v průběhu staletí. 2003, s. 10.

⁹⁶ VELFL, J. Příbram a počátky báňské činnosti. Příbram v průběhu staletí. 2003, s. 17.

Obrázek č. 3: Listina obsahující povýšení Příbrami na královské horní město, 20. 11. 1597⁹⁷

Obrázek č. 4: Stříbrné pečetidlo Horního bratrstva z roku 1530⁹⁸

⁹⁷ VELFL, J. Královské horní město. Příbram v průběhu staletí. 2003, s. 33.

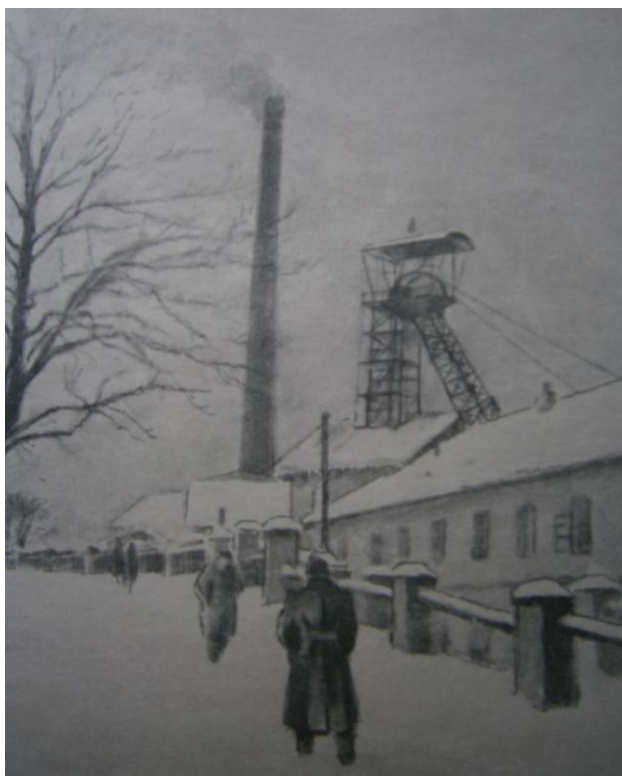
⁹⁸ VELFL, J. Královské horní město. Příbram v průběhu staletí. 2003, s. 31.

Obrázek č. 5: Hornická paráda v Plzeňské ulici, lavírovaná kresba, akad. mal. K. Hojden⁹⁹

Obrázek č. 6: Anenský důl v zimě, lavírovaná kresba, akad. mal. K. Hojden¹⁰⁰

⁹⁹ BEZDĚKA, J. Historické letopočty Příbramské. *Město stříbra a slávy*, 1966, s. 54.

¹⁰⁰ JEŽEK, V. Z historie dolů na stříbro a olovo. *Město stříbra a slávy*. 1966, s. 63.

Obrázek č. 7: Předsednictvo „Skoku přes kůži“ z r. 1905, sedící spisovatel Q. M. Vyskočil¹⁰¹

Obrázek č. 8: Podobizna horníka ve slavnostním kroji, kamenokresba, akad. mal. K. Hojden¹⁰²

¹⁰¹ PALIVEC, V. Skok přes kůži. *Město stříbra a slávy*. 1996, s. 162.

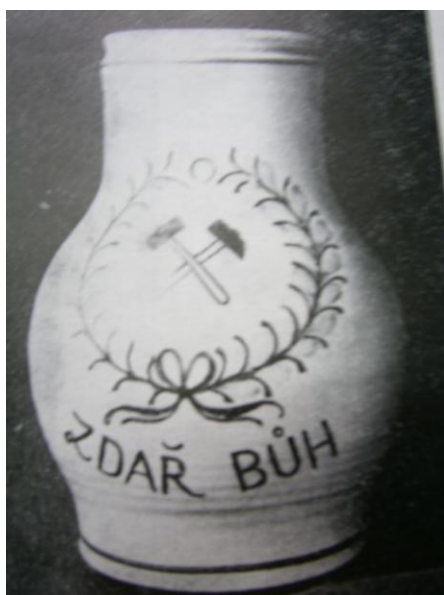
¹⁰² BEZDĚKA, J. Historické letopočty Příbramské. *Město stříbra a slávy*, 1966, s. 37.

Obrázek č. 9: Tradiční stylizovaná hornická švancara rozšířená ve všech českých i slovenských hornických regionech¹⁰³

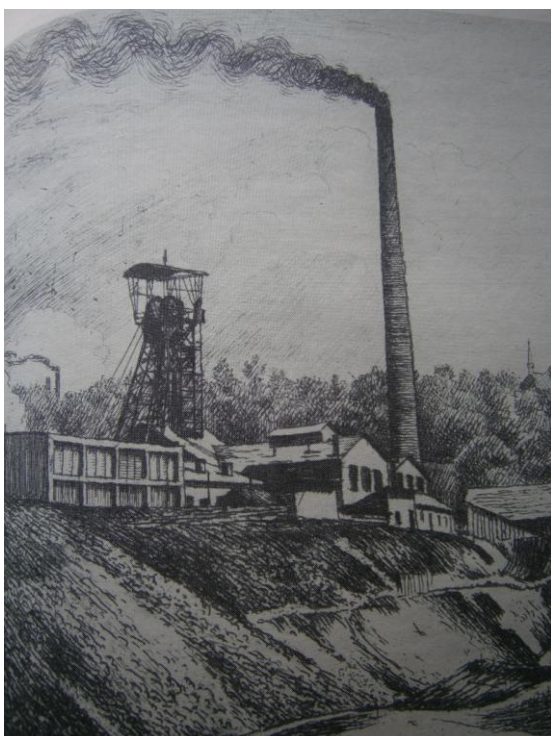
Obrázek č. 10: Hornický džbán zdobený příslušnými motivy, keramická dílna A. Čákové, Příbram-Orlov¹⁰⁴

¹⁰³ BEJČEK, E. Hornická tradice na Příbramsku. Vlastivědný sborník podbrdská. Příbram, 1987, s. 188.

¹⁰⁴ BEJČEK, E. Hornická tradice na Příbramsku. Vlastivědný sborník podbrdská. Příbram, 1987, s. 176.

Obrázek č. 11: Anenský důl, lept, akad. mal. K. Hojden, kresba z r. 1942¹⁰⁵

Obrázek č. 12: Odklizení rubaniny, lept, akad. mal. K. Hojden¹⁰⁶

¹⁰⁵ KALISTA, E. Jelito. *Město stříbra a slávy*. 1966, s. 136.

¹⁰⁶ ZPĚVÁK, F. Světlo zhaslo. *Město stříbra a slávy*, 1966, s. 148.

Obrázek č. 13: Hornický „štunfverk“¹⁰⁷

---

¹⁰⁷HAVRLÍK, S. Lidové umění na Příbramsku. *Město stříbra a slávy*. 1966, s. 111.